

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Τα συναισθήματα που έχουν τα παιδιά και πώς τα αποτυπώνουν στα σχέδιά τους με βάση το χρώμα »

Επιμέλεια:

Αρετή Παπανικολάτου

A.M. 0205018

Επόπτες Καθηγητές:

A. Μαγουλιώτης

Φ. Μπονώτη

Βόλος, 2009

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7285/1
Ημερ. Εισ.: 03-07-2009
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2009
ΠΑΠ

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες

Εισαγωγή

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1 : Το Παιδικό Σχέδιο

- 1.1. Τι είναι το σχέδιο ;
- 1.2. Γιατί τα παιδιά ζωγραφίζουν ;
- 1.3. Ιστορική Θεωρητική Ανασκόπηση του παιδικού σχεδίου
- 1.4. Γιατί μελετάμε και ενδιαφερόμαστε για τα σχέδια των παιδιών;
- 1.5. Τα εξελικτικά στάδια του παιδικού σχεδίου
 - 1.5.1 Στάδιο Τυχαίου Ρεαλισμού
 - 1.5.2 Στάδιο Συμβολικού Ρεαλισμού
 - 1.5.3 Στάδιο Διανοητικού Ρεαλισμού
 - 1.5.4 Στάδιο Οπτικού Ρεαλισμού

Κεφάλαιο 2 : Το Χρώμα

- 2.1. Η ιστορία του χρώματος
- 2.2. Ο ρόλος των χρωμάτων στον άνθρωπο
- 2.3. Η ψυχολογία των χρωμάτων
- 2.4. Οι κατηγορίες των χρωμάτων
- 2.5. Τα χρώματα επηρεάζουν την ψυχική κατάσταση του ατόμου

Κεφάλαιο 3 : Ο Ρόλος του Παιδαγωγού

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 4 : Η Παρούσα Έρευνα

- 4.1. Στόχος της Έρευνας
- 4.2. Υποθέσεις
- 4.3. Το Δείγμα της έρευνας
- 4.4. Υλικά
- 4.5. Διαδικασία
- 4.6. Οι δυσκολίες της έρευνας

Κεφάλαιο 5 : Τα Αποτελέσματα της Έρευνας

- 5.1. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά πριν την επέμβαση
- 5.2. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά μετά την 1^η επέμβαση
- 5.3. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά μετά την 2^η επέμβαση
- 5.4. Ερευνητικές υποθέσεις, Επεξεργασία και Συμπεράσματα
 - 5.4.1. Έλεγχος της πρώτης υπόθεσης
 - 5.4.2. Έλεγχος της δεύτερης υπόθεσης

Επίλογος

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Απόστολο Μαγουλιώτη, Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την σημαντική και καθοριστική βοήθειά που μου πρόσφερε κατά την διάρκεια της συγγραφής της Πτυχιακής μου εργασίας, αλλά επίσης και για την πρόθυμη συνεργασία του κατά την διεξαγωγή της έρευνάς μου.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Φωτεινή Μπονώτη, Επίκουρο Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την επίβλεψή της στην έρευνά μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ να δώσω στις Νηπιαγωγούς, στους Δασκάλους αλλά και στους Διευθυντές των σχολείων που με δέχτηκαν ένθερμα. Ευχαριστώ ιδιαίτερω τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνά μου και που η συμμετοχή τους ήταν καθοριστική για την πραγματοποίησή της.

Τέλος, θα αποτελούσε παράβλεψη από την μεριά μου να μην πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου, Αναστασία και Μιχάλη, που όλο αυτόν τον καιρό στάθηκαν κοντά μου και με στήριξαν με την βοήθειά τους.

Εισαγωγή

Ο Πικάσο έλεγε ότι χρειάστηκε να φτάσει 70 χρονών για να μπορέσει να ζωγραφίζει όπως ένα παιδί. Και αυτό γιατί οι ζωγραφιές των παιδιών εκπέμπουν ανεπανάληπτη αθωότητα και πλούσια φαντασία και μας κάνουν να βλέπουμε τον κόσμο με μια χρωματιστή και χαρούμενη ματιά. Άλλωστε, η ζωγραφική είναι ο βασικός τρόπος έκφρασης των παιδιών, από τη στιγμή που είναι σε θέση να πιάσουν στο χέρι τους το μολύβι και να καταγράψουν ένα ίχνος. Γι' αυτό άλλωστε και είναι τόσο σημαντική η παιδική εικόνα στο να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε τη νοητική αλλά και τη συναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού, καθώς και για να καταλάβουμε τα στοιχεία της προσωπικότητάς του, αλλά και όλα όσα το προβληματίζουν, το απασχολούν ή απλώς το ενδιαφέρουν και νιώθει την εσωτερική ανάγκη να αποτυπώσει.

Βλέποντας ένα παιδί να ζωγραφίζει και ακούγοντας τα σχόλια που κάνει το ίδιο για το έργο του, είναι σαν να διαβάζουμε την ψυχή του, επειδή μπορούμε να κάνουμε πολλούς συνειρμούς και να φτάσουμε σε συμπεράσματα πολύ σημαντικά για την ζωή του, κάτι που είναι αδύνατο να ανακαλύψουμε με μια απλή συζήτηση. Η εξέλιξη του σχεδίου στο παιδί αντανακλά το βάθος της ψυχής του. Είναι ένα είδος « γραφικής γλώσσας », ένα σύνολο από έννοιες που πρέπει να αποκρυπτογραφήσουμε. Καθώς το παιδί μεγαλώνει, το σχέδιό του παρουσιάζει την επίδραση του περιβάλλοντος του και του τρόπου ζωής του. Το παιδικό σχέδιο με λίγα λόγια είναι ένας χώρος όπου το παιδί απλώνει και καταθέτει τον εσωτερικό του κόσμο, μια αναγκαία ενέργεια για την εσωτερική ισορροπία του.

Στόχος της εργασίας αυτής είναι να διερευνήσει τα συναισθήματα που έχει το παιδί απέναντι σε κάθε χρώμα και αν τα συναισθήματα αυτά το επηρεάζουν όταν τα χρησιμοποιεί στο σχέδιό του. Το βάρος της προσπάθειάς μου επικεντρώνεται περισσότερο στην επιλογή των χρωμάτων από τα παιδιά για τα σχέδιά τους καθώς και η ερμηνεία των έργων τους όσον αφορά τα συναισθήματα και τον εσωτερικό τους κόσμο με βάση την επιλογή του κάθε χρώματος.

Η εργασία αυτή αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος, βρίσκεται το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, όπου είναι διαρθρωμένο σε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στο παιδικό σχέδιο, όπου εξηγούνται με λεπτομέρεια : τι είναι το σχέδιο, για ποιους λόγους τα παιδιά ζωγραφίζουν, για ποιους λόγους μελετάμε τα σχέδια των παιδιών, ποια είναι τα εξελικτικά στάδια του παιδικού ιχνογραφήματος και τέλος, καταγράφονται κάποια γενικά στοιχεία που παρατηρούνται στα σχέδια των παιδιών.

Όσον αφορά το δεύτερο κεφάλαιο, αναφέρεται στο χρώμα. Αρχικά, ξεκινώ με την ιστορία του χρώματος και στην συνέχεια, παρατίθενται ο ρόλος των χρωμάτων στον άνθρωπο, οι ιδιότητες του κάθε χρώματος, η ψυχολογία των χρωμάτων, καθώς επίσης και η σχέση χρώματος και συναισθήματος. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ρόλος του παιδαγωγού μέσα στο σχολείο, αναφορικά με το ιχνογράφημα του παιδιού.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μου, βρίσκεται το πρακτικό πλαίσιο το οποίο αναφέρεται στην έρευνα που έγινε στα έργα των παιδιών Νηπιαγωγείου. Τα έργα αυτά, κατά την γνώμη μου, παρουσιάζουν ενδιαφέρον από άποψη παιδαγωγική, καλλιτεχνική, ψυχολογική και κοινωνιολογική για την έρευνα αυτή. Για το μέρος αυτό συνεργάστηκαν τα Νηπιαγωγεία του Βόλου : 11^ο Νηπιαγωγείο και 8^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας.

Το τρίτο μέρος της εργασίας μου, περιλαμβάνει το παράρτημα από το εικαστικό υλικό που συνέλεξα κατά την διάρκεια της έρευνας.

Κεφάλαιο 1

Το Παιδικό Σχέδιο

1.1. Το Σχέδιο

*« Παλιά ζωγράφιζα όπως ο
Ραφαήλ. Μου χρειάστηκε μια
ολόκληρη ζωή για να μάθω
να ζωγραφίζω όπως
τα παιδιά ».*

P. Picasso

Η δυνατότητα της έκφρασης υπάρχει στο παιδί ήδη από τη στιγμή της γέννησής του. Το βρέφος εκφράζει τις ενστικτώδεις του ανάγκες με το κλάμα και με τις διάφορες κινήσεις και μορφασμούς, ασυνείδητα μιν, αλλά εμπρόθετα επιχειρεί με αυτούς τους τρόπους είτε απλώς να εξωτερικεύσει ένα γενικό συναίσθημα (όπως για παράδειγμα ευεξία ή θυμό) είτε να επικοινωνήσει με τον εξωτερικό του κόσμο, που στην αρχή αντιπροσωπεύεται από τη μητέρα του, για πλήρωση κάποιας σωματικής ή ψυχικής ανάγκης (όπως πείνα ή θαλπωρή). Ο τρόπος με τον οποίο τα νήπια οικοδομούν τη γνώση τους από την επαφή τους με τον κόσμο, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονται τα συναισθηματικά επακόλουθα αυτής της επαφής μπορούν να διαγνωσθούν κατά ένα ικανό ποσοστό από την παρατήρηση της διαδικασίας και του αποτελέσματος της ιχνογραφίας τους (Joiner-Thomas, Schmidt-Kristen, & Barnett-John, 1996).

Αρκετά πριν αρχίσουν τα παιδιά να μιλούν και να περπατούν, έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν αισθησιοκινητικά με τη μουντζούρα, την κηλίδα, το σημάδι τους. Το σκίτσο τους αποτελεί μια γλώσσα ιδιότυπη, συμβολική, με μεγαλύτερη αμεσότητα έκφρασης από τη γλώσσα των μεγάλων, αναδυόμενη από το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν (Lee & Karmiloff-Smith, 1996). Για το παιδί της προσχολικής ηλικίας η ιχνογραφία είναι κατά πρώτο λόγο κίνηση, δυναμισμός και προσωπικό ίχνος. Το νήπιο γεφυρώνει με τα σκίτσα του το χάσμα μεταξύ καθημερινότητας και ονειροπόλησης, μεταξύ της πραγματικότητας και της φαντασίας. Η ανάπτυξη αυτού του μέσου επικοινωνίας και έκφρασης δεν είναι τυχαία. Συνδέεται άμεσα με τον ανιμιστικό και μαγικό τρόπο σκέψης των παιδιών. Αισθάνονται ικανοποίηση στη

δημιουργία του δικού τους ίχνους που είναι πάντοτε φορτισμένο με ειδικό νόημα.

Το ίχνος μπορεί να είναι το αποτύπωμα του λερωμένου τους χεριού ή ποδιού στο πάτωμα, στον τοίχο, στα αντικείμενα ή στο χαρτί. Στην αρχή αυτό το ίχνος μπορεί να είναι τυχαίο, αλλά το νήπιο το παρατηρεί, το επαναλαμβάνει, νιώθει πως δημιουργεί και μορφοποιεί το δικό του κόσμο. Στη συνέχεια (γύρω στην ηλικία των 18 μηνών), το ίχνος αρχίζει να οργανώνεται σε αναγνωρίσιμα - από τους ενήλικες- σχέδια, που κατασκευάζονται από ασυνεχείς γραμμές (Fenson, 1985). Η επόμενη φάση (στα 2 με 3 χρόνια) χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα συντονισμού των κινήσεων, όπου κατασκευάζονται συχνά με ένα συνεχές περίγραμμα, αυτό που η Goodnow (1977) είχε ονομάσει «νηματοειδές». Μετά τα τέσσερα χρόνια το παιδί αρχίζει τις προσπάθειες μίμησης των γραμμάτων των ενηλίκων. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας φάσης η ιχνογραφική ικανότητα συμβαδίζει πάντοτε με την οπτική αντίληψη, με τη λεγόμενη «λεπτή κινητικότητα» (δηλαδή με λεπτές και ακριβείς κινήσεις). Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι, ασχέτως της μεθόδου που χρησιμοποιεί το παιδί και της ωριμότητας στην οποία έχει φτάσει, οργανώνει τα σχέδιά του με τέτοιο προσωπικό τρόπο, ώστε να αντλεί ξεχωριστή ευχαρίστηση από αυτά.

Το νήπιο πρέπει να αφήνεται να εκφράζεται ελεύθερα στο σκίτσο, όπως και στο παιχνίδι, και για ψυχολογικούς και ηθικούς λόγους. Η αυθόρμητη έκφραση, σύμφωνα με το Read (1970), είναι ο παράγοντας που κάνει τη ζωή ευτυχισμένη. Την ελεύθερη έκφραση, όχι μόνο στο παιχνίδι και στο σχέδιο, αλλά και σε κάθε εκδήλωση του ψυχισμού του παιδιού υπερασπίστηκε με θέρμη η Montessori, η οποία υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να διδάσκεται το παιδί τη ζωγραφική με άμεσο τρόπο (Montessori, 1918, σ. 304 κ.ε.): «Το προετοιμάζουμε εμμέσως, οδηγώντας το ελεύθερο προς το μυστηριώδες και θείο έργο της παραγωγής πραγμάτων σύμφωνα με τα δικά του συναισθήματα. Έτσι η ζωγραφική έρχεται να ικανοποιήσει μια ανάγκη έκφρασης, όπως και η γλώσσα. Και σχεδόν κάθε ιδέα μπορεί να αναζητήσει έκφραση στη ζωγραφική... Αυτή η προσπάθεια είναι αυθόρμητη. Και ο πραγματικός δάσκαλος της ζωγραφικής είναι η εσωτερική ζωή, η οποία αναπτύσσεται αφ' εαυτής, επιτυγχάνει εκλέπτυνση και ακατάπαυστα επιζητεί να γεννηθεί στην

εξωτερική ύπαρξη σε κάποια εμπειρική μορφή. Ακόμα και τα πιο μικρά παιδιά προσπαθούν αυθόρμητα να σχεδιάσουν περιγράμματα των αντικειμένων που βλέπουν».

Το παιδικό σχέδιο είναι ένα μήνυμα, ένας αυθόρμητος λόγος, ένα δείγμα ελεύθερης έκφρασης. Μιλά, διηγείται και εξηγεί όλα εκείνα που το παιδί δεν μπορεί να σχηματίσει λέξεις και προτάσεις (Καρέλλα, 1991, σελ. 11). Επίσης, το παιδί αποκτά προοδευτικά εκφραστικά μέσα που του επιτρέπουν να εκφράζει όλο και καλύτερα τις συγκινήσεις του, τα συναισθήματά του, τα αισθήματά του, καθώς και τα ψυχολογικά του προβλήματα (Stern A., 1992, 52 – 54). Έτσι, γίνεται κατανοητή η σπουδαιότητα του παιδικού σχεδίου, καθώς η μελέτη του μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για όλα όσα θέλουμε να μάθουμε από το παιδί. Το σχέδιο των παιδιών δεν παρέχει μόνο τυπικά στοιχεία, αλλά και ένα μέρος της προσωπικότητας και του εσωτερικού κόσμου του παιδιού. Η Juliette Boutonnier στο βιβλίο της « Οι ζωγραφιές των παιδιών», αναφέρει ότι: « το σχέδιο του παιδιού εκφράζει τελείως διαφορετικά πράγματα από την εξυπνάδα του ή το επίπεδο της διανοητικής του ανάπτυξης και είναι ένα είδος προβολής της ύπαρξής του και της ύπαρξης των άλλων ή μάλλον του τρόπου, που το παιδί αισθάνεται ότι υπάρχει αυτό και οι άλλοι». Επίσης, παρατηρεί ότι « η μελέτη των παιδικών σχεδίων μας οδηγεί αναπόφευκτα στην καρδιά των προβλημάτων, που αφορούν στο ίδιο το παιδί, στην ιστορία, στις καταστάσεις που βιώνει» (Καρέλλα, 1991, σελ. 11).

Κάθε παιδικός πίνακας είναι ένας κρίκος σε μια εξέλιξη. Είναι αχώριστος από την εξελικτική διαδικασία που ξετυλίχθηκε μέσα στο παιδί. Είναι η αντανάκλασή της και ακόμα, τις περισσότερες φορές, η αιτία. Οι παιδικοί πίνακες είναι σαν τις εικόνες μιας κινηματογραφικής ταινίας, είναι η διαδοχή τους που σχηματίζει το έργο.

1.2. Γιατί τα παιδιά ζωγραφίζουν ;

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να κάνουν πολλά σχέδια διαμιάς, αλλά δε δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κανένα από αυτά μόλις τα ολοκληρώσουν ή ακόμη δε νοιάζονται να τα επιδείξουν. Σχεδόν πάντα, οι γονείς ή οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που θα δείξουν το σχέδιο του παιδιού. Γενικότερα δεν είναι εύκολο να δώσουμε ακριβώς μια πειστική απάντηση για τους λόγους για τους οποίους ένα παιδί ζωγραφίζει. Παρόλα αυτά όμως, μερικές φορές τα μικρά παιδιά μπορεί απλώς να απολαμβάνουν τη δημιουργία σημαδιών στο χαρτί ή την παραγωγή αισθητικά ικανοποιητικών σχημάτων. Αλλά, ίσως, μεγαλύτερα παιδιά μπορεί να αντλούν ευχαρίστηση από τη δημιουργία αναγνωρίσιμων εικόνων πάνω σε θέματα που τους αφορούν. Για μερικά παιδιά η ευχαρίστηση από το σχέδιο μπορεί να είναι η δημιουργία ενός συμβολικού κόσμου, στον οποίο μπορούν αν ασκήσουν τον έλεγχο που τους λείπει στην πραγματική τους ζωή. Σχετική με αυτόν τον τελευταίο λόγο είναι η ιδέα ότι το σχέδιο εξυπηρετεί έναν εκφραστικό σκοπό και ότι η έκφραση της συναισθηματικής εμπειρίας είναι και βαθιά ικανοποιητική και απαραίτητη για τη συναισθηματική υγεία (Μπονώτη, Φ., 1997, σελ. 103 – 104).

Τα παιδιά ζωγραφίζουν μέσω της μνήμης, της φαντασίας και της πραγματικότητας. Τα σχέδια μνήμης βασίζονται σε ότι θυμούνται τα παιδιά. Πολλά παιδιά δυσκολεύονται να ζωγραφίσουν κάτι, κάνοντας χρήση μόνο της φαντασίας τους. Μπορεί να χρειάζονται ένα σχέδιο που απαιτεί συμπλήρωση ή ολοκλήρωση. Το αν και κατά πόσο ένα παιδί χρησιμοποιεί τη φαντασία του στη ζωγραφική επηρεάζεται και από αναπτυξιακούς παράγοντες. Για παράδειγμα, τα μικρά παιδιά ασχολούνται λιγότερο με την ακριβή απόδοση και περισσότερο με το τι φαντάζονται. Φυσικά τα παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας (συνήθως όχι της προσχολικής ηλικίας) ζωγραφίζουν και τα αντικείμενα που βρίσκονται γύρω τους [eduportal (2007)].

1.3. Ιστορική Ανασκόπηση του Παιδικού Σχεδίου

Σε αυτό το σημείο θα σκιαγραφήσουμε ορισμένες συγκεκριμένες περιόδους στην ιστορία του παιδικού σχεδίου.

Το ενδιαφέρον για το παιδικό σχέδιο πρωτοεκδηλώθηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, από το 1885 περίπου ως τη διαδικασία του 1920 εκδηλώθηκε ένα ευρύτατο ενδιαφέρον για την παιδική τέχνη γενικότερα, και για την καθιέρωση της ταξινόμησης στην παιδική τέχνη, ειδικότερα (Ηχο, 2006). Σε αρκετές χώρες έγιναν αξιόλογες προσπάθειες, για να συγκεντρωθούν σχέδια παιδιών, να περιγραφούν και να ταξινομηθούν. Αρχικά, πολλοί ερευνητές στηρίχθηκαν στην υπόθεση ότι το παιδικό σχέδιο αποτελεί ένα αντίγραφο της εικόνας που έχει το παιδί στο μυαλό του και γι' αυτό το λόγο τα σχέδια του παιδιού θεωρήθηκαν ότι ανοίγουν «ένα παράθυρο» στις σκέψεις και τα συναισθήματα του. Γι αυτό τον λόγο τα σχέδια των παιδιών θεωρήθηκαν πως ανοίγουν « ένα παράθυρο » στις σκέψεις, στα συναισθήματα και γενικότερα στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Η εξέλιξη της παιδαγωγικής επιστήμης βοήθησε στη διατύπωση νέων θεωριών, που θα ταυτιστούν με τις αλλαγές στον εικαστικό χώρο (Καρέλλα, 1991, σελ. 12 – 13).

Το πιο σημαντικό επίτευγμα των πρώτων ερευνών ήταν το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν τη βάση για την ταξινόμηση των παιδικών σχεδίων σε εξελικτικά στάδια. Προς αυτή την κατεύθυνση ασχολήθηκαν τρεις ερευνητές : ο Kerschesteiner (1905), ο Rouma (1913) και ιδιαίτερα ο Luquet (1913, 1927). Η πιο σημαντική από τις ταξινομήσεις του παιδικού σχεδίου είναι αυτή που προτάθηκε από τον Luquet, κατά την οποία γίνεται τα παιδικά σχέδια ταξινομούνται σε πέντε στάδια ανάπτυξης. Η ταξινόμηση αυτή υπήρξε σημαντική, καθώς οδήγησε στη συγκρότηση μιας ενιαίας θεωρίας και άσκησε μεγάλη επιρροή στη μετέπειτα θεωρία του Piaget. Ο Luquet θεώρησε ότι τα παιδικά σχέδια έχουν ουσιαστικά ρεαλιστική πρόθεση, δηλαδή ότι το κάθε παιδί στοχεύει στη δημιουργία μιας αναγνωρίσιμης και ρεαλιστικής

αναπαράστασης κάποιου αντικειμένου.

Από το 1940 και μετά, άρχισε να εκδηλώνεται ένα νέο ενδιαφέρον για το παιδικό σχέδιο, βασισμένο στην υπόθεση ότι τα παιδιά προβάλλουν τα συναισθήματα και τα κίνητρά τους στις ζωγραφιές τους. Για την αξιολόγηση της προσωπικότητας και της ψυχολογικής προσαρμογής χρησιμοποιήθηκαν προβολικές μέθοδοι στην κλινική ψυχολογία και την ψυχιατρική. Έτσι από κλινική σκοπιά, τα σχέδια των παιδιών είναι χρήσιμα στην αξιολόγηση της προσωπικότητας ή ακόμη και στην διάγνωση διάφορων ψυχολογικών διαταραχών. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχει μια κλινική θεραπευτική αξία στην ανάπτυξη των μέσων της συναισθηματικής έκφρασης κατά την θεραπεία μέσω της τέχνης.

Από το τέλος του 19^{ου} αιώνα, ορισμένοι εκπαιδευτικοί άρχισαν να πιστεύουν ότι καλλιτεχνική έκφραση μπορεί να παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και γενικότερα στην εκπαίδευση των παιδιών. Έτσι, τα παιδικά σχέδια μας ενδιαφέρουν εξαιτίας εκπαιδευτικών λόγων, γιατί η ανάπτυξη της σχεδιαστικής τέχνης μπορεί να καλλιεργήσει σημαντικές δεξιότητες οπτικής αντίληψης καθώς επίσης και ευεργετικές εκφραστικές δεξιότητες.

1.4. Γιατί μελετάμε και ενδιαφερόμαστε για τα σχέδια των παιδιών ;

Το ερώτημα αυτό έχει απασχολήσει πολλές φορές τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, καθώς και διάφορους μελετητές που ενδιαφέρονται για την ψυχολογία της τέχνης, την αντίληψη και τη νόηση.

Το ενδιαφέρον μας είναι εν μέρει μια άμεση αντίδραση στα παιδικά σχέδια αυτά καθεαυτά. Τα πιο πολλά από αυτά έχουν χάρη, πρωτοτυπία, απλότητα, κέφι και μια δροσερή προσέγγιση, που αποτελεί πηγή γνώσης

ευχαρίστησης. Είναι « καλά να τα κοιτάζουμε », ακόμη και όταν έχουμε λίγα λόγια για να περιγράψουμε γιατί τα βρίσκουμε τόσο « καλά ».

Όμως ενδιαφερόμαστε επίσης, επειδή τα σχέδια αποτελούν ενδείξεις γενικότερων φαινομένων της ανθρώπινης ζωής. Μπορούν να θεωρηθούν δηλαδή, σαν εκφράσεις της αναζήτησής μας για τάξη σε ένα κόσμο πολύπλοκο, σαν δείγματα επικοινωνίας μέσα στην κοινωνία την οποία ζούμε, υπομνήσεις της δικιάς μας χαμένης αθωότητας και του δικού μας ενθουσιασμού (Goodnow J., 1988, σελ. 14).

Τα σχέδια των παιδιών περιέχουν πολλά κάτω από την επιφάνεια και συχνά υποδηλώνουν γενικές απόψεις ανάπτυξης και δεξιότητας. Τα σχέδια των απιδιών μπορούν να μας πουν κάτι, όχι μόνο για τα ίδια τα παιδιά, αλλά και για τη φύση της σκέψης και τη λύση των προβλημάτων ανάμεσα στα παιδιά και τους ενήλικους.

Σε αυτές τις σταθερές βάσεις ενδιαφέροντος, μπορούμε να προσθέσουμε δυο ακόμη. Πρώτα, την αντίληψη που έχει επικρατήσει ανάμεσα στους ψυχολόγους ότι η έρευνα πρέπει να ενδιαφέρεται περισσότερο για τη συμπεριφορά που παρουσιάζεται σε καθημερινά πλαίσια και όχι σε πειραματικό περιβάλλον, καθώς οτιδήποτε μαθαίνουμε σπάνια μπορεί να γενικευτεί για να ερμηνεύσει την καθημερινή συμπεριφορά που θέλουμε να καταλάβουμε. Ένας δεύτερος και τελευταίος λόγος έχει σχέση με την κατανόηση της φύσης της πράξης. Όλα αυτά τα ενδιαφέροντα στον καθημερινό κόσμο και η σχέση ανάμεσα στη « γνώση του τι » και στη « γνώση του πώς » συντελούν στο να επικεντρώνεται η προσοχή στα σχέδια των παιδιών (Goodnow J., 1988, σελ. 15 – 17).

Η μελέτη της παιδικής ζωγραφικής μας αποκαλύπτει πολλά για τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, το περιβάλλον του και γενικότερα τη ζωή του. Για να αποκρυπτογραφήσουμε αυτόν τον κόσμο πρέπει πρώτα να έχουμε

εμβαθύνει στα σημεία και τα σύμβολα που το παιδί χρησιμοποιεί (Κακίση – Παναγοπούλου Λ., 2007, σελ. 39).

« Τα σχέδια των μικρών παιδιών μοιάζουν με έκρηξη ή με κραυγή. Οι γραμμές είναι σαν λέξεις που πολλαπλασιάζονται και εκφράζουν μια ανάγκη του παιδιού να δώσει και να ακουστεί » (Mark V. & O., όπ., σελ. 7 – 8).

1.5. Τα Εξελικτικά Στάδια του Παιδικού Σχεδίου κατά τον Luquet

Η παιδική έκφραση σε όλα τα στάδια της έχει τη σημασία της και την ομορφιά της. Στον βαθμό που το παιδί εξελίσσεται, κερδίζει και χάνει καλλιτεχνικές ιδιότητες. Η « πρόοδος » του δεν είναι ούτε συνεχής εμπλουτισμός, αλλά ούτε και ένα βαθμιαίο φτώχεμα. Στην εξέλιξή του το παιδικό εικαστικό έργο διανύει ορισμένα χαρακτηριστικά στάδια. Πολλοί ερευνητές προσπάθησαν να τα προσδιορίσουν, όμως συμφωνούν ότι τα στάδια εικαστικής εξέλιξης αρχίζουν στο παιδί με το μουντζούρωμα.

Η ταξινόμηση των εξελικτικών σταδίων του παιδικού σχεδίου που προτάθηκε από τον Λυκέ (Luquet , 1913) και στη συνέχεια υιοθετήθηκε από τον Piaget & Inhelder (1956), έχει επηρεάσει τη θεωρία και την έρευνα στο χώρο της ψυχολογίας του παιδικού σχεδίου. Ο Luquet ισχυρίζεται ότι τα παιδικά σχέδια έχουν ρεαλιστικές προθέσεις, βασίζονται σε μια εσωτερική νοητική εικόνα και μπορούν να ταξινομηθούν στα ακόλουθα τέσσερα εξελικτικά στάδια:

1.5.1. Στάδιο Τυχαίου Ρεαλισμού

Σε αυτό το στάδιο της γραφικής έκφρασης, δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα στο ιχνογράφημα και στη γραφή. Το μουντζούρωμα είναι μια μορφή γραφισμού που τοποθετείται στην κοινή τους αφετηρία. Το παιδί αρχίζει τα « μουντζουρώματα » στο χαρτί από την ηλικία των 18 μηνών και άνω. Το μουντζούρωμα είναι μια προβολή του σώματος, όπως αναφέρει η Florence de Meredieu, που εκφράζεται και εκδηλώνεται με την κίνηση και διαθέτει μια δυναμική αξία (Κακίση – Παναγοπούλου Λ., 2001, σελ. 31). Σύμφωνα με ερευνητές, αυτά τα μουντζουρώματα δεν αποτελούν άσκοπες και ασυντόνιστες κινήσεις, αλλά δείχνουν επίγνωση των σημαντικών παραστάσεων και αυξανόμενο συντονισμό ματιού και χεριού. Κατά αυτό το στάδιο, επίσης, το παιδί δίνει όνομα στο αντικείμενο, γιατί επιθυμεί να συνδέσει το σχέδιό του με το « πραγματικό ». Όμως, αντιλαμβάνεται ότι δεν είναι όμοιο με το πραγματικό και μπορεί από τη μια στιγμή στην άλλη να δώσει μια τελείως διαφορετική σημασία. (Καρέλλα Μ., 1991 , σελ. 15).

Το παιδί αρχίζει να χαράζει σημεία χωρίς καμία απεικονιστική διάθεση κάποιου αντικείμενου, ανακαλύπτοντας τυχαία μια μορφική αναλογία ανάμεσα σε ένα αντικείμενο και ένα σημείο. Επίσης, το παιδί κινεί το χέρι του με μια κανονική ρυθμική κίνηση γύρω από το χαρτί, αλλά συγχρόνως ενδιαφέρεται για τα σημάδια που εμφανίζονται στο χαρτί. « Έτσι, το παιδί γρήγορα γοητεύεται από τα ίχνη που άφησε πάνω στο χαρτί και αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη σχέση της χειρονομίας του και του αποτελέσματος και περνάει σιγά – σιγά στη συνειδητοποιημένη πράξη» (Καρέλλα Μ., 1991, σελ. 14). Ωστόσο, έρχεται κάποια στιγμή που τα παιδιά αρχίζουν να ερμηνεύουν τα μουντζουρώματά τους ως εικόνες. Συνήθως, το παιδί δεν ανακοινώνει τις προθέσεις του προτού ζωγραφίσει, αλλά μάλλον το ονοματίζει και το ερμηνεύει όταν το ολοκληρώσει.

Τα περισσότερα παιδιά αντλούν μεγάλη ευχαρίστηση από τα μουντζουρώματα στο χαρτί. Παλαιότερα πίστευαν ότι η ευχαρίστηση αυτή προερχόταν κυρίως από τη ρυθμική κίνηση του χεριού και ότι η εμφάνιση των σημαδιών στο χαρτί δεν είχε καμία ιδιαίτερη σημασία για το παιδί. Στην

πραγματικότητα όμως, αυτά τα σημάδια είναι σημαντικά, διότι αν δώσεις στο παιδί ένα αντικείμενο που μοιάζει με μολύβι, αλλά δεν αφήνει σημάδια στο χαρτί, τότε το παιδί γρήγορα το ενδιαφέρον του για την συγκεκριμένη δραστηριότητα (Gibson, 1969). Ωστόσο, το παιδί δείχνει να κρατήσει το «έργο» του.

Καθώς το παιδί εξερευνεί το γραφικό μέσο, ανακαλύπτει ότι μπορεί να δημιουργήσει διαφορετικά σημάδια στο χαρτί, που συνδυαζόμενα μπορούν να δημιουργήσουν ένα μεγάλο ρεπερτόριο από μουντζουρώματα.

Τέλος, να αναφέρω ότι το ο χαρακτήρας του μουντζουρώματος είναι καθαρά εξπρεσιονιστικός, καθώς το παιδί με το μουντζούρωμα εκδηλώνει την περιέργειά του για καταγραφή της κίνησης, τη χαρά ή την οργή του (Μουζάκης, Τ., 1984, σελ. 12).

1.5.2. Στάδιο της Συνθετικής Ανικανότητας, του Συμβολικού Ρεαλισμού ή του Αποτυχημένου Ρεαλισμού :

Από την ηλικία των δυόμιση ετών περίπου τα παιδιά βλέπουν τα σχέδιά τους ως αναπαραστάσεις κάποιων αντικειμένων, αλλά η δεξιότητα των κινήσεων του και η περιορισμένη προσοχή του, το εμποδίζουν να πραγματοποιήσει τους στόχους του. Το παιδί, έχοντας ανακαλύψει τη σχέση μορφής και αντικειμένου, προσπαθεί να αναπαράγει το σχέδιο του ενήλικα. Γι αυτό το λόγο το παιδί πειραματίζεται σχεδιάζοντας πολλούς μικρούς κύκλους. Όπως αναφέρεται και στο βιβλίο της Μαρίλιας Καρέλλα, « αυτό το στάδιο ονομάστηκε έτσι, γιατί το αποτέλεσμα του παιδιού δεν είναι το ίδιο με αυτό του ενήλικου ». Μερικές φορές τα παιδιά διατυπώνουν τις προθέσεις τους πριν αρχίσουν να σχεδιάζουν και εξηγούν το νόημα της εικόνας πριν ολοκληρώσουν το σχέδιό τους. Ωστόσο, υπάρχει κάποιο στοιχείο «καιροσκοπισμού» στις ερμηνείες που τα παιδιά δίνουν στα σχέδιά τους.

Ο Luquet παρατήρησε ότι τα παιδιά σε αυτό το εξελικτικό στάδιο συχνά απομακρύνονται από τις αρχικές τους δηλώσεις για το σχέδιό τους, δηλαδή ξεκινούν να σχεδιάσουν κάτι και αυτό καταλήγει σε κάτι άλλο.

Τα παιδιά που έχουν φτάσει στην ηλικία των τριών ετών και έχουν αρχίσει να κάνουν αναπαραστασιακά σχέδια δεν κατορθώνουν μερικές φορές να συντονίσουν τα μέρη του σχεδίου τους. Ο Luquet διατύπωσε την άποψη ότι το φαινόμενο αυτό, που ονομάστηκε από τον Freeman (1980) ως «συνθετική ανικανότητα», χαρακτηρίζει το στάδιο του «τυχαίου ρεαλισμού». Η συνθετική ανικανότητα δεν οφείλεται σε μια λανθασμένη σχέση ανάμεσα στα στοιχεία του σχεδίου αλλά μάλλον στην απουσία σχέσης μεταξύ αυτών των στοιχείων (Freeman, 1972).

Μετά την ηλικία των τριών ετών περίπου τα παιδιά αρχίζουν να δημιουργούν σχέσεις ανάμεσα στις λεπτομέρειες του σχεδίου. Σε αυτό το στάδιο πολλά από τα σχέδια των παιδιών φαίνεται να βασίζονται σε απλές μορφές και σχήματα (Lowerfeld, 1947). Για παράδειγμα, εμφανίζεται ένα τυπικό σχέδιο της ανθρώπινης φιγούρας, η οποία περιλαμβάνει ένα κύκλο για το κεφάλι (ή για το συνδυασμό κεφαλιού και κορμού) και δύο προσαρτημένες γραμμές για τα πόδια. Μέσα στον κύκλο χρησιμοποιούνται σημάδια τα οποία δηλώνουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου, όπως είναι τα μάτια και το στόμα.

Αυτές οι φιγούρες είναι γνωστές ως « γυρίνοι » (tadpole), σχήμα παγκόσμιο, που δημιουργούνται με τη χρήση λίγων σχημάτων (του κύκλου συνήθως, όπου μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει το κεφάλι, το σώμα, τα μάτια, τα χέρια ή τη μύτη) και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αναπαραστήσουν διάφορους ανθρώπους ή ζώα αν η κατάσταση το απαιτεί. Στην πραγματικότητα, οι γυρίνοι έχουν απλή μορφή, αλλά παρουσιάζουν ιδιαίτερη εκφραστικότητα και αισθητικό ενδιαφέρον στα μάτια των ενηλίκων.

Τέλος, τα σχηματικά σχέδια αυτής της ηλικίας φαίνεται ότι λειτουργούν περισσότερο σαν σύμβολα, παρά σαν προσπάθεια να απεικονίσουν με ακρίβεια το αντικείμενο.

1.5.3. Στάδιο του Διανοητικού Ρεαλισμού

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, τα σχέδιά τους γίνονται όλο και πιο ρεαλιστικά και πιο συγκροτημένα. Δηλαδή, το παιδί σχεδιάζει το αντικείμενο όχι όπως το βλέπει αλλά όπως το ξέρει. «Το αντικείμενο αναπαριστάται ύστερα από συλλογισμό, κάτι που δημιουργεί σχέδια χωρίς προοπτική» (Καρέλλα Μ., 1991).

Το παιδί προκειμένου να σχεδιάσει αυτό που θέλει, καταφεύγει σε δύο μεθόδους: την περιστροφική προβολή και τη διαφάνεια. Με τον όρο «περιστροφική προβολή» εννοούμε ότι τα αντικείμενα δεν απεικονίζονται προοπτικά αλλά αντίθετα προβάλλονται στο ίδιο επίπεδο γύρω από έναν άξονα ή ένα σημείο. Με τον όρο «διαφάνεια», αναφερόμαστε στην ταυτόχρονη απεικόνιση του αντικειμένου και του περιεχομένου του, όπως για παράδειγμα : τα έπιπλα του σπιτιού φαίνονται μέσα από τους διαφανείς τοίχους του σπιτιού, ή όπως βλέπουμε το φως.

Ωστόσο, τα σχέδια των παιδιών ηλικίας πέντε έως οκτώ χρονών μερικές φορές περιλαμβάνουν στοιχεία που το παιδί ξέρει ότι υπάρχουν, ακόμα και όταν κανονικά δεν τα βλέπει κανείς. Έτσι, προκύπτουν τα λεγόμενα «σχέδια διαφάνειες» ή «ακτινογραφίες», τα οποία χαρακτηρίζουν το στάδιο που ο Luquet ονόμασε στάδιο του «νοητικού ρεαλισμού». Χαρακτηριστικό παράδειγμα σχεδίου διαφάνειας, είναι το παράδειγμα του μήλου. Ζητάμε από το παιδί να σχεδιάσει το ίδιο πράγμα με αυτό που του δείχνουμε, δηλαδή ένα μήλο τρυπημένο με βελόνα πλεξιματος. Η αντίδραση του παιδιού είναι η ακόλουθη : σχεδιάζει αυτό που βλέπει.

ΠΡΙΝ

ΜΕΤΑ

Τα σχέδια των παιδιών αυτής της ηλικίας γίνονται όλο και πιο ρεαλιστικά όσον αφορά τις διαστάσεις και τις λεπτομέρειες. Στο στάδιο αυτό τα σχέδια της ανθρώπινης φιγούρας ξεπερνούν το σχήμα του γυρίνου και τώρα απεικονίζουν ξεχωριστά το κεφάλι από το υπόλοιπο σώμα. Επιπλέον, όλο και περισσότερο απεικονίζονται συμπληρωματικές λεπτομέρειες, όπως για παράδειγμα οι παλάμες, τα δάχτυλα και ο ρουχισμός.

1.5.4. Στάδιο του Οπτικού Ρεαλισμού

Μεγαλώνοντας, δηλαδή σε ηλικία οκτώ ετών και άνω, τα παιδιά προσπαθούν να δώσουν βάθος (δηλαδή προοπτική) στα σχέδιά τους σε σχέση με μεμονωμένα αντικείμενα αλλά και σε σχέση μεταξύ των αντικειμένων. Αυτό το στάδιο σηματοδοτεί το τέλος του παιδικού σχεδίου, το οποίο σφραγίζεται από την ανακάλυψη της προοπτικής και την υποταγή στους

νόμους της. Σε αυτή την ηλικία δηλαδή, τα παιδιά αρχίζουν να ζωγραφίζουν από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία, ενώ οι αναλογίες και οι σχέσεις αποδίδονται κατάλληλα. Αυτό το στάδιο της σχεδιαστικής ανάπτυξης ο Luquet το ονόμασε «οπτικό ρεαλισμό». Στο στάδιο αυτό τα παιδικά σχέδια φαίνεται να εξελίσσονται, καθώς απεικονίζεται όλο και πιο ρεαλιστικά η πραγματικότητα των παιδιών και τείνουν να πλησιάζουν τις παραγωγές των ενηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, τα έργα των παιδιών πλησιάζουν περισσότερο την πραγματικότητα με δύο τρόπους:

- (α) Σχεδιάζοντας τα αντικείμενα χωρίς να χρησιμοποιεί χρώμα και βάθος
- (β) Κάνοντας προσπάθεια να δώσει όγκο στα αντικείμενα και ζωγραφίζοντας το βάθος τους, κάνοντας την εικόνα του σχεδίου τους τρισδιάστατη πια.

Τα αυθόρμητα σχέδια μεγαλύτερων παιδιών, ηλικίας εννέα ή δέκα ετών, γίνονται προοδευτικά όλο και πιο τυποποιημένα στη μορφή. Συχνά τα σχέδιά τους είναι επηρεασμένα από τις γελοιογραφίες και τα κόμικς.

Κεφάλαιο 2

Το Χρώμα

2. Τα Χρώματα

« Το χρώμα : αυτή η βαθειά μυστηριώδης
κι ονειρική γλώσσα ».

Πώλ Γκωγκέν

2.1. Η Ιστορία του Χρώματος

Από τα πανάρχαια χρόνια, ο άνθρωπος θέλησε να δώσει χρώμα στην καθημερινά του αντικείμενα και κυρίως στα ρούχα του. Διάφοροι λαοί, όπως για παράδειγμα οι Κινέζοι, οι Μάγιας και οι Αιγύπτιοι, ήταν κάτοχοι των μυστικών της βαφής. Ο τρόπος παρασκευής των βαφών ήταν μυστικό φυλαγμένο με την ποινή του θανάτου και μεταδιδόταν με ειδική τελετή μύησης. Τα χρώματα παραγόntonταν σε μικρή ποσότητα κι έτσι η απόκτησή τους ήταν προνόμιο των βασιλιάδων και των πλουσίων ηγεμόνων. Στην Ελλάδα η βαφή μεταδόθηκε σε ευρύτερη κλίμακα μετά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου που μετέφερε πολλά από τα μυστικά των λαών που κατέκτησε.

Σήμερα η χημεία των χρωμάτων με την τρομερή της ανάπτυξη δίνει τεράστια γκάμα χρωμάτων και αποχρώσεων. Χρώματα γενικής φύσεως, όπως πλαστικά, συνθετικά, ημι-συνθετικά, οργανικά και ανόργανα είναι στην διάθεση καθενός. Τεχνητά χρώματα κατακλύζουν επίσης διάφορα τρόφιμα και δίνουν έντονες πράσινες, κίτρινες κόκκινες κ.τ.λ. αποχρώσεις στα παγωτά, γλυκά τις τούρτες, τις καραμέλες και διάφορα άλλα τρόφιμα. Τέλος, η έγχρωμη τηλεόραση έχει εισάγει πια το χρώμα σε κάθε στιγμή της ζωής μας (Διαμαντίδης Σ., 1984).

2.2. Οι Κατηγορίες των Χρωμάτων

Τα χρώματα διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- *Τα βασικά χρώματα*

- Κόκκινο
- Κίτρινο
- Μπλε

Τα χρώματα αυτά είναι αυτοτελή και δεν αποτελούν συνδυασμό άλλων χρωμάτων.

- *Τα συμπληρωματικά χρώματα*

Με την ανάμειξη των τριών βασικών χρωμάτων δημιουργούνται τα υπόλοιπα χρώματα που ονομάζονται συμπληρωματικά. Πιο συγκεκριμένα: Όταν αναμείξουμε κόκκινο με μπλε, έχουμε το μοβ (που είναι συμπληρωματικό του κίτρινου). Όταν αναμείξουμε το κίτρινο με το μπλε, έχουμε το πράσινο (που είναι συμπληρωματικό του μπλε). Όταν αναμείξουμε το κίτρινο με το κόκκινο, έχουμε το πορτοκαλί (που είναι το συμπληρωματικό του κόκκινου).

Τα βασικά χρώματα είναι αντίθετα από τα συμπληρωματικά τους, γιατί δεν επηρεάζει καθόλου το ένα το άλλο, αλλά το βοηθάει να αναδείξει τη λάμψη του, να φανεί δηλαδή δυνατότερο και πιο καθαρό.

Η καθαρότητα του συμβολικού χρώματος που του δίνει την ταυτότητά του, είναι αποτέλεσμα συγκερασμού της σωστής ποσότητας των κύριων χρωμάτων, διαφορετικά έχουμε αποχρώσεις του συμπληρωματικού χρώματος (Μουζάκης Τ., 1987, σελ. 389).

Η δημιουργία των άλλων χρωμάτων ή των διαφόρων αποχρώσεων ακολουθεί την ίδια διαδικασία ανάμειξης βασικών μεταξύ τους ή συμπληρωματικών με βασικά και απαιτεί πειραματική άσκηση. Η δημιουργία του καφέ, για παράδειγμα, μπορεί να είναι αποτέλεσμα ανάμειξης πράσινου

και κόκκινου, πορτοκαλιού και μπλε, ιώδους και κίτρινου (Μουζάκης Τ., 1987, σελ. 389).

Εκτός από το διαχωρισμό των χρωμάτων σε βασικά και συμπληρωματικά μπορούμε να τα χωρίσουμε και σε δύο άλλες κατηγορίες: στα ψυχρά και τα θερμά χρώματα.

- *Τα ψυχρά χρώματα*

- Μπλε
- Πράσινο
- Μοβ
- (Και όλες οι αποχρώσεις τους)

Τα ψυχρά χρώματα όπως και το μαύρο είναι χρώματα που μοιάζουν να συστέλλονται, δείχνουν δηλαδή να καταλαμβάνουν μικρότερη επιφάνεια από αυτήν που πραγματικά έχουν (Κοζάκου – Τσιάνια Ο., 1988, σελ. 55).

- *Τα θερμά χρώματα*

- Κόκκινο
- Κίτρινο
- Πορτοκαλί
- (Και όλες οι αποχρώσεις τους)

Τα θερμά χρώματα όπως και το άσπρο είναι χρώματα που μοιάζουν να διαστέλλονται δηλαδή να απλώνουν και να καταλαμβάνουν μεγαλύτερη επιφάνεια.

Τα θερμά και τα ψυχρά χρώματα είναι αντίθετα μεταξύ τους και η χρωματική σύνθεση δίνει πάντοτε ένα ενδιαφέρον αποτέλεσμα. Τα χρώματα επηρεάζονται μεταξύ τους όταν βρίσκονται το ένα δίπλα – δίπλα, ή το ένα δίπλα στο άλλο και φαίνονται να αλλάζουν κάθε φορά ανάλογα με τη θέση, την ποσότητα, το χρωματικό χαρακτήρα καθώς και τον τόνο του χρώματος που

επιδρά πάνω τους. Δηλαδή, για παράδειγμα, ένα σκούρο πράσινο χρώμα δίπλα σε ένα σκουρότερο μοιάζει με ανοιχτό, ενώ ένα ψυχρό πράσινο (στο οποίο δηλαδή κυριαρχεί το μπλε) μοιάζει με θερμό, όταν βρίσκεται δίπλα ή πάνω σε ένα ψυχρότερο πράσινο (στο οποίο υπάρχει ακόμα περισσότερο μπλε).

2.3. Ο Ρόλος των Χρωμάτων στον Άνθρωπο

Στα αρχικά στάδια της εξέλιξης του, ο άνθρωπος ήταν απλώς ένα ζώο πιο έξυπνο από τα υπόλοιπα που υπήρχαν γύρω του. Με μόνο κριτήριο τα χρώματά τους, απέφευγε επικίνδυνα ζώα και φυτά που τα υπόλοιπα στοιχεία της παρουσίας τους δεν ενέπνεαν κανένα λόγο ανησυχίας.

Με αυτό τον τρόπο το χρώμα άρχισε σταδιακά να μπαίνει στη ζωή του ανθρώπου και να γίνεται κάτι το καθημερινό και το συνηθισμένο. Ταυτόχρονα όμως, ο άνθρωπος άρχισε να συνειδητοποιεί την αξία του χρώματος. Συνειδητοποιούσε ότι σχεδόν τα πάντα τριγύρω του ήταν χρωματιστά και ότι όλα τα ζώα εκμεταλλεύονταν αυτό το γεγονός για να προφυλαχθούν από τους εχθρούς τους και να διαλέξουν την τροφή τους. Επίσης, άρχιζε να καταλαβαίνει ότι οτιδήποτε είχε χρώμα πάνω του σήμαινε Ζωή, ενώ αντίθετα οτιδήποτε είχε έλλειψη χρώματος σήμαινε αποδιοργάνωση και θάνατο.

Έτσι ξαφνικά, καθώς ο άνθρωπος ζούσε ακόμη στα σπήλαια, εμφανίστηκαν ζωγραφιές στους τοίχους, απεικονίσεις ανθρώπων και ζώων, σκηνών κυνηγιού και τα λοιπά. Οι εικόνες αυτές αρχικά παρουσιάζοντας ασπρόμαυρες. Παράλληλα ο άνθρωπος ανακαλύπτει τις πρώτες ανόργανες χρωστικές και τα σχέδιά του αποκτούν χρώμα. Από εκείνο το σημείο και μετά, το χρώμα αρχίζει να επιδρά στον άνθρωπο σε επίπεδο ανώτερο από το καθαρά σωματικό. Από εκεί που το χρώμα είχε σχέση μόνο με τον αγώνα για επιβίωση, αρχίζει να χρησιμοποιείται για αισθητική ευχαρίστηση. Το σχέδιο γίνεται σκοπός και ο κυνηγός αρχίζει να γίνεται και καλλιτέχνης.

Με το πέρασμα των αιώνων, ο άνθρωπος αναπτύσσει τον πολιτισμό του και διευρύνεται πνευματικά και πολιτισμικά. Η παρατήρηση γύρω από το χρώμα συνεχίζεται ακόμη. Με την διαφορά ότι το χρώμα αρχίζει να αγγίζει τον άνθρωπο σε πολύ βαθιά σημεία. Μπαίνει στη φιλοσοφία του και στις επιστήμες του. Ο άνθρωπος πλέον το χρησιμοποιεί για να εξισορροπήσει το περιβάλλον του και να το κάνει πιο ευχάριστο για τον ίδιο (Διαμαντίδης, 1984). Τέλος, στο εικοστό αιώνα, τα χρώματα κάνουν την εμφάνισή του και σε άλλους τομείς της ζωής μας, όπως για παράδειγμα σε σύγχρονες θεραπείες (χρωμοθεραπεία).

Έτσι, το χρώμα θεωρείται πως παίζει ένα πολύ μεγάλο ρόλο στη ζωή μας. Η φύση μας προσφέρει ένα σωρό διαφορετικές όψεις της. Για παράδειγμα, ένας καταγάλανος ουρανός μας φτιάχνει τη διάθεση, ενώ αντίθετα ένας σκοτεινός ουρανός και γεμάτος σύννεφα μας κάνει να νιώθουμε θλίψη.

2.4. Η Ψυχολογία των Χρωμάτων

Το χρώμα είναι αναπόσπαστα δεμένο με ότι βλέπουμε γύρω μας. Είναι μια έντονη εμπειρία κοινή σε όλους μας, η οποία χαρακτηρίζει γύρω μας πράγματα, μας πληροφορεί ακόμα και για τη σύστασή τους, τις ιδιότητες και τη σχέση τους με τον υπόλοιπο χώρο. Για παράδειγμα λέμε πολλές φορές, όταν θέλουμε να χαρακτηρίσουμε ένα πρόσωπο: Έχει πράσινα μάτια και καστανά μαλλιά», ή λέμε «Ο ουρανός είναι γκριζος, θα βρέξει». Σε αυτή την περίπτωση το χρώμα γίνεται προειδοποιητικό μιας και μας πληροφορεί για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ουρανός (Κοζάκου – Τσιάνια Ο., 1988, σελ. 53).

Τα χρώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος στη ζωή μας, καθώς κυριαρχούν σε αυτή δίνοντας χρώμα στην καθημερινότητά μας. Τα χρώματα είναι ικανά να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά την ψυχολογική κατάσταση του

ατόμου και την διάθεσή του. Δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε την ζωή μας χωρίς τα χρώματα...!

Παρακάτω, θα αναφέρω επιγραμματικά πώς χαρακτηρίζει τους ανθρώπους η ψυχολογία, βάση των χρωμάτων που προτιμούν και που αποφεύγουν (lifo,2009).

Λευκό

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: αθωότητα, αγνότητα, καθαρότητα, νεότητα, αλήθεια, απλότητα, ανυπαρξία, μοναδικότητα. Για μερικές κουλτούρες, το λευκό είναι το χρώμα του θανάτου και του πένθους.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: περισσότερο ενδιαφέρον για τον ρεαλισμό, αρνούνται να αποδεχτούν ότι δεν μπορεί να εξηγήσει η λογική.

Κίτρινο

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: ζωντάνια, ενεργητικότητα, ευτυχία, περιέργεια, εναλλαγή, προσαρμοστικότητα, ευελιξία, πρόοδο, διασκέδαση, επικοινωνία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: απογοητεύονται εύκολα, προσπαθούν να εξηγήσουν τα συναισθήματα με την λογική, δεν αποκλείεται να αδιαφορούν για την φιλοσοφία και την γνώση σε βάθος.

Πορτοκαλί

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: διασκέδαση, άνεση, αφθονία, απόλαυση, θέρμη, κοινωνικότητα, δυναμισμό, ανεξαρτησία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: υλισμό, ανεκτικότητα, είναι πιθανό να έχουν καταπιεσμένα σεξουαλικά συναισθήματα ή άλλα συναισθήματα σχετικά με την απόλαυση της ζωής.

Κόκκινο

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: πάθος, σεξουαλικότητα, ενεργητικότητα, αυθορμητισμό, διέγερση, επιθετικότητα, δύναμη, κίνδυνο και φιλοδοξία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: υπερβολική ενεργητικότητα και αυθορμητισμό, κυκλοθυμία, εγωκεντρισμό, ή να έχουν έντονο πρόβλημα να συναναστραφούν με ανθρώπους που έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά.

Φούξια

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: αυτογνωσία, δυνατά μα και ελεγχόμενα πάθη και συναισθήματα, τόλμη, φιλοδοξία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: αδιαλλαξία ή/και έντονα αρνητικά συναισθήματα όπως ζήλια. Δεν αποκλείεται να δυσκολεύονται να εκφράσουν τα βαθιά τους συναισθήματα.

Ροζ

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: θηλυκότητα, τρυφερότητα, αθωότητα, νεότητα.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: δυσκολία να συμβιβαστούν με την θηλυκή τους πλευρά και να εκφράσουν συναισθήματα τρυφερότητας.

Πράσινο

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: ειρήνη, ανάπαυση, ελπίδα, άνεση, θαλπωρή, γαλουχία, αρμονία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: προτίμηση στην ανεξαρτησία παρά στην αφοσίωση και την οικογενειακή ζωή. Είναι άνθρωποι

που δεν μπορούν να ανοιχτούν και να δοθούν ολοκληρωτικά σε έναν άλλο άνθρωπο.

Μπλε

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: ψυχραιμία, ονειροπόληση, ειρήνη, ανάπαυση, αφοσίωση, οργάνωση, λογική, νοσταλγία, αλήθεια.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: πειθαρχία και εργατικότητα.

Μοβ

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: πνευματικότητα, εσωτερισμό, θρησκεία, μυστήριο, ηθική, αυτοθυσία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: σοβαρότητα ίσως και κυνισμό, απόρριψη σε οτιδήποτε δεν εξηγείται επιστημονικά και λογικά.

Καφέ

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: πρακτικότητα, σταθερότητα, απλότητα, αφοσίωση. Οι σκούρες αποχρώσεις, αν και «ζεστές», χαρακτηρίζουν κατάθλιψη.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: αποστροφή στην ρουτίνα και την ήσυχη ζωή, αδιαφορία για την αίσθηση ότι κάπου ανήκει.

Γκρι

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: διακριτικότητα αλλά και αδιαφορία.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: αποστροφή στην διπλωματία και τα έξυπνα ρητορικά τεχνάσματα.

Μαύρο

Άνθρωποι που το προτιμούν χαρακτηρίζονται από: σοβαρότητα, μυστικοπάθεια, κατάθλιψη, θάνατο, πένθος, μοναχικότητα.

Άνθρωποι που το αποφεύγουν χαρακτηρίζονται από: φοβία για το άγνωστο (lifo, 2009).

2.5. Τα χρώματα επηρεάζουν την ψυχική κατάσταση του ανθρώπου

Τις περισσότερες φορές οι άνθρωποι αντιδρούν με το ίδιο τρόπο απέναντι στα χρώματα και δέχονται κοινωνικά μηνύματα. Υπάρχει όμως για τον καθένα και το υποκειμενικό χρώμα, το οποίο συνδέεται με τα προσωπικά του βιώματα και συγκεκριμένες ψυχολογικές καταστάσεις. Το μήνυμα που εκφράζει το κάθε χρώμα είναι παράγωγο εμπειριών που προέρχονται από το φυσικό και κοινωνικό χώρο, υποδηλώνει κάθε φορά τη σχέση του ανθρώπου με τα φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα. Είναι ο συμβολισμός των χρωμάτων και έχει αξία μια ιδιαίτερη σημασία, ρόλο και αξία για εικαστική γλώσσα (Κοζάκου – Τσιάρα Ο., 1988, σελ. 55).

Ο συμβολισμός των χρωμάτων πρέπει να είναι συνδεδεμένος με τις εμπειρίες που ο πρωτόγονος άνθρωπος ακόμη απέκτησε, όταν στα πρώτα στάδια της ζωής του ήρθε αντιμέτωπος με τη φύση και τα φυσικά φαινόμενα. Τα χρώματα τότε έπαιξαν σημαντικό ρόλο, καθώς καθόριζαν κι ερμήνευαν τον έξω κόσμο. Έτσι, αυτά συνδέθηκαν με συναισθήματα και ψυχολογικές καταστάσεις, οι οποίες ρίζωσαν βαθιά μέσα του και μεταφέρθηκαν με το πέρασμα των αιώνων στις επόμενες γενιές (Κοζάκου – Τσιάρα Ο., 1988, σελ. 55).

Εκτός όμως από την φύση και τις εμπειρίες που αυτή χάρισε στον άνθρωπο, πολλοί άλλοι παράγοντες συντελούν στη δημιουργία των χρωματικών συμβόλων. Πιο συγκεκριμένα, η θρησκεία, η παράδοση αλλά και

η κοινωνική οργάνωση συντέλεσαν σημαντικά στην δημιουργία συμβόλων συνδεδεμένων με τα χρώματα (Κοζάκου – Τσιάρα, 1988, σελ. 55).

Τα χρώματα έχουν ουσιαστική σημασία όχι μόνο στα πρώτα στάδια της ζωής του ανθρώπου, αλλά και αργότερα. Ερευνητές από διαφορετικούς χώρους μελετούν και ερμηνεύουν τη σημασία και το ρόλο των χρωμάτων στη ζωή όχι μόνο των παιδιών αλλά και των ενηλίκων. Ο Θρασύβουλος Μπέλλας αναφέρει ότι οι χρωματικές προτιμήσεις των ανθρώπων εξαρτώνται από την ηλικία, τη μόρφωση, το κοινωνικό περιβάλλον, τη σωματική και ψυχολογική τους υγεία (Μπέλλας, 2000, σελ. 132). Γι αυτό τον λόγο, υπάρχουν κάποια χρώματα αλλά και κάποιοι χρωματικοί συνδυασμοί που τους προτιμούμε ή αντιπαθούμε έντονα. Αυτό δείχνει ότι τα χρώματα παρουσιάζουν μια φανερή επίδραση στην ψυχική και ψυχολογική μας κατάσταση.

Είναι δύσκολο αν υποστηρίξουμε πως υπάρχει κάποια αξιόπιστη κατάταξη για τις χρωματικές προτιμήσεις των ανθρώπων σε ένα ορισμένο χρώμα. Οι ανταποκρίσεις μας στα χρώματα συνδέονται με διεργασίες άλλων εμπειριών. Για παράδειγμα, η στάση ενός παιδιού απέναντι σε κάποιο χρώμα μπορεί να είναι επηρεασμένη αν έχει δει αν το φορά ένα άτομο που συμπαθεί ή που αντιπαθεί ιδιαίτερα, ή εάν έχει συνδεθεί έντονα μαζί του, με ευχάριστες ή με δυσάρεστες εμπειρίες (Sargent W., 1987, σελ. 56).

Κάθε χρώμα έχει την ιδιαίτερη παραδοσιακή του σημασία. Εξαιτίας της άμεσης συγκινησιακής επίδρασης του κάθε χρώματος πάνω μας και εξαιτίας της σύνδεσής του με διάφορες εμπειρίες μας, κάθε χρώμα πλέον έχει αποκτήσει ένα συμβολισμό ή μια μυστική σημασία για τον καθένα από μας. (Sargent W., 1987, σελ. 59). Έτσι λοιπόν τα χρώματα επιδρούν στα συναισθήματα και την ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου. Γενικά όμως, ο συναισθηματικός κόσμος του κάθε χρώματος εξαρτάται από το χώρο που καταλαμβάνει στη σύνθεση και από τη θέση που έχει μέσα σε αυτήν.

Στην συνέχεια, παρατίθενται ορισμένες από τις συμβολικές χρησιμότητες των χρωμάτων είναι οι ακόλουθες:

Λευκό : Το λευκό συμβολίζει το φως, τον θρίαμβο, την αθωότητα, τη χαρά και την απόλυτη αλήθεια. Χρησιμοποιείται συνήθως από άτομα με έντονες και βίαιες αντιδράσεις, με τάση για φυγή και πολύ λιγότερο από υγιή άτομα.

Επίσης, φέρει κάποιον υπαινιγμό ευτυχίας κι ευθυμίας. «Είναι το χρώμα του χιονιού, που σκεπάζει όλα τα άλλα χρώματα της φύσης, που την καθαρίζει από τις ασχήμιες της. Το άσπρο καθώς είναι το πιο φωτεινό χρώμα, εκφράσει την λάμψη» (Κοζάκου – Τσιάρα, 1988, σελ. 56). Η κακή σημασία του λευκού είναι εκείνη της ωχρότητας και του κενού, καθώς και της άσπρης μακαβριότητας των φαντασμάτων.

Μαύρο : Επειδή δείχνει απουσία φωτός και χρώματος, το μαύρο έχει ένα συμβολισμό που είναι αντίθετος του λευκού. «Το μαύρο χρώμα είναι για τους περισσότερους ανθρώπους στον κόσμο, το συμβολικό χρώμα για το πένθος και το θάνατο. Στην αρχαιότητα, ο πρωτόγονος άνθρωπος έβλεπε το μαύρο στο σκοτάδι. Το σκοτάδι ήταν ο ύπνος, ο ύπνος που έμοιαζε με θάνατο. Έτσι λοιπόν, το μαύρο μετέφερε στη σκέψη στο σκοτάδι και στο θάνατο. Έτσι, σιγά – σιγά το μαύρο συνδέθηκε με το πένθος και το θάνατο. Επίσης, το μαύρο χρώμα συμβολίζει κάτι το επίσημο, αυστηρό και συνάμα τραγικό. Αν ισχύει αν σκεφτούμε ότι μαύρο χρώμα έχουν τα ράσα, τα επίσημα κρατικά αυτοκίνητα κ.τ.λ.» (Κοζάκου – Τσιάρα, 1988, σελ. 56). Χρησιμοποιείται από άτομα νευρωτικά, καταθλιπτικά και με εφηβικές διαταραχές. Στην καλή του έννοια, το μαύρο σημαίνει μια βαθιά, αναπνευστική γαλήνη.

Κίτρινο : Το κίτρινο είναι το πιο φωτεινό από όλα τα χρώματα και βρίσκεται αμέσως μετά το λευκό στη σειρά λαμπρότητας. Και αυτό υποδηλώνει το φως. Δηλώνει ακόμα, ωριμότητα, φιλοδοξία, καθαρό και ψυχρό δυναμισμό. Έχει παρατηρηθεί ότι οι ψυχικά ασθενείς δεν το προτιμούν, το αποφεύγουν (Κάνιστρα, 1987, σελ. 22). Επίσης, το κίτρινο είναι το έμβλημα του χρυσού. Όπως το κίτρινο είναι το πιο φωτεινό χρώμα, έτσι και ο χρυσός είναι το ευγενέστερο μέταλλο. Στην κακή του έννοια το κίτρινο υπονοεί μικροπρέπεια, προδοσία και δόλο (Sargent W., 1988, σελ. 60).

Κόκκινο : Είναι το πιο επιβλητικό χρώμα σε συγκινήσεις και δηλώνει μεγάλη αγάπη, πάθος, αυθορμητισμό, έρωτα, θυσία, ενεργητικότητα, ένταση, ζεστασιά, ανδρεία, φλόγα και ζήλο. Στην κακή του έννοια το κόκκινο σημαίνει αγριότητα, νευρωτική συμπεριφορά, βία, οργή και επίσης αμαρτία.

Πορτοκαλί : Θεωρείται συμβολικά σαν ένα τροποποιημένο κίτρινο και δηλώνει χαρά, ευτυχία, εσωστρέφεια και ηρεμία.

Μπλε : Το μπλε σημαίνει σοφία, λογική, πνευματικότητα, καθαρή σκέψη και αλήθεια, που μπορεί να αποκαλυφθεί και να γίνει κατανοητή από τους ανθρώπους. Είναι ακόμα, το σύμβολο μιας αγάπης λιγότερο φλογερής από εκείνη του κόκκινου, μιας πιο δροσερής, ουράνιας φλόγας. Επιπροσθέτως, συνδέεται με την ιδέα της σταθερότητας και της εντιμότητας. Στην κακή του έννοια σημαίνει λιποψυχία (Sargent W., 1988, σελ. 61).

Πράσινο : Το πράσινο συγγενεύει προς το μπλε και προς τη σημασία του και δηλώνει ηρεμία και κοινωνικότητα. Στην κακή του έννοια, το πράσινο εκφράζει ζήλεια.

Μωβ : Το μωβ επειδή προέρχεται από κόκκινο και μπλε, μπορεί να σημαίνει αγάπη και σοφία. Στην κακή του όμως έννοια, είναι ένα σύμβολο πένθους και εκφράζει λύπη, μελαγχολία και συναισθηματικές διαταραχές. Γενικώς, το μωβ δεν χρησιμοποιείται από υγιή άτομα.

2.6. Τι συμβολίζει η επιλογή του κάθε χρώματος

Το χρώμα της ανθρώπινης φιγούρας αποτελεί ένδειξη ωριμότητας και επιτρέπει να ερμηνεύσουμε με περισσότερη ακρίβεια το σχέδιο, κυρίως όσον αφορά στο συγκινησιακό και συναισθηματικό κόσμο του παιδιού. Πράγματι, όταν το παιδί δε χρησιμοποιεί τα χρώματα που έχει στη διάθεσή του, πρέπει να αναρωτηθούμε αν βιώνει με ηρεμία την ανάπτυξή του.

Η χρήση των χρωμάτων για το σχηματισμό του περιγράμματος της φιγούρας είναι φυσιολογική μέχρι την ηλικία των 5 – 6 ετών· αργότερα, αντίθετα, δε συνηθίζεται, και αν αυτό συμβαίνει, πρέπει να αναρωτηθούμε μήπως η διανοητική και συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού δεν εξελίσσεται ομαλά.

Γενικότερα όμως, η προτίμηση των χρωμάτων στην παιδική ζωγραφιά έχει σχέση με την ηλικία, το χαρακτήρα και την ψυχολογική κατάσταση του παιδιού. Μέσα από τα χρώματα το παιδί εκφράζεται. Γενικά οι ανοιχτοί τόνοι χρωμάτων δείχνουν εξωστρέφεια, ενώ οι σκοτεινοί την εσωστρέφεια του χαρακτήρα (junior, 2006).

Η ερμηνεία που δίνεται στην επιλογή των χρωμάτων από το παιδί, είναι οι εξής:

- Επικράτηση **κόκκινου** χρώματος: το κόκκινο χρώμα δηλώνει δυναμισμό. Δηλώνει ζωηρές συγκινήσεις και ενστικτώδεις παρορμήσεις. Η συνεχής χρήση του από τα παιδιά, ίσως υποδηλώνει και κάποια νευρωτική συμπεριφορά.
 - Επικράτηση του **πορτοκαλί** χρώματος: το πορτοκαλί χρώμα δηλώνει ζεστή συμπεριφορά, ηρεμία και συναισθηματισμό.
 - Επικράτηση του κίτρινου χρώματος: δηλώνει δυναμισμό, φιλοδοξία και έντονη δράση.
 - Επικράτηση του καφέ χρώματος: το καφέ χρώμα δείχνει ενοχή.
 - Επικράτηση του μπλε χρώματος: τα παιδιά που χρησιμοποιούν το μπλε, δείχνουν ανεπτυγμένη λογική και ρυθμιζόμενη συναισθηματική συμπεριφορά.
 - Επικράτηση του πράσινου χρώματος: δηλώνει επιμονή, πείσμα, επιθυμία για διάκριση καθώς και στροφή στον εαυτό του.
 - Επικράτηση **ροζ** χρώματος: είναι χρώμα που χρησιμοποιείτε κυρίως από τα κορίτσια και δηλώνει την γυναικεία φύση και την αίσθηση ηρεμίας.
 - Η επικράτηση του μαύρου: το προτιμούν κυρίως τα εσωστρεφή παιδιά. Συμβολίζει τον φόβο, την ανησυχία και την επιθυμία περιθωριοποίησης.
 - Επικράτηση του γκριζου: χρησιμοποιείται κυρίως από παιδιά εσωστρεφή, δύσκολα και με πνεύμα αντιλογίας.
- (junior, 2006)

2.8. Χρώμα και συναίσθημα

Φαίνεται πως το χρώμα άρχισε σταδιακά να απασχολεί όλο και πιο έντονα τους μελετητές των παιδικών σχεδίων, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον τους τόσο για τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά χρησιμοποιούν το χρώμα στα σχέδιά τους, όσο και για την πιθανότητα να εκφράζουν μέσω αυτού διάφορα

συναισθήματα τους (Furth, 1988. Golomb, 1990. Gulbro – Leavitt & Schimmel, 1991). Σύμφωνα με τον Goethe: «τα χρώματα επικοινωνούν με την ψυχή αναταράσσοντας την αισθησιακά, ξυπνώντας συγκινήσεις, γεννώντας ιδέες που άλλοτε μας ξεκουράζουν και άλλοτε μας διεγείρουν, προκαλώντας είτε τη θλίψη είτε τη χαρά» (antikeimena, 2007).

Τα χρώματα χρησιμοποιούνται ευρέως ως τρόπος ανίχνευσης και ερμηνείας συναισθημάτων και θεωρούνται πως είναι ο « καθρέφτης » των συναισθημάτων. Γονείς και εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν σήμερα δημιουργικά τα χρώματα για να ασκήσουν την ευρηματικότητα και την φαντασία των παιδιών, για να διευκολύνουν την κατανόηση νέων γνωστικών αντικειμένων αλλά και για να αξιολογήσουν συναισθήματα, απόψεις και συμπεριφορές. « Τα χρώματα που επιλέγει το παιδί μας δίνουν πληροφορίες για τη συναισθηματική κατάστασή του την ώρα της επιλογής του» (Κακίση – Παναγοπούλου Λ., 2004, σελ. 38). Τα χρώματα που συνήθως «αγγίζουν» τα παιδιά και τους εφήβους είναι το λευκό που εκφράζει την αθωότητα και την ειλικρίνεια, το πορτοκαλί που εκφράζει τη χαρά και την ευτυχία, το μπλε ως έκφραση ηρεμίας, καθαρής σκέψης και λογικής συμπεριφοράς, το πράσινο το χρώμα που χαρακτηρίζει την ελπίδα και την αναγέννηση και το κόκκινο ένα χρώμα ζεστό, συνώνυμο της έντασης. Έτσι, με τα παραπάνω χρώματα αλλά και με συνδυασμούς αυτών, οι γονείς και οι παιδαγωγοί μπορούν να περάσουν μηνύματα στα παιδιά και τους εφήβους (art-therapy, 2007).

Παράλληλα, τα χρώματα προτίμησης στα ρούχα που φοράνε ή τα χρώματα που επιλεγούν για την ζωγραφική τους τα παιδιά και οι έφηβοι είναι ο τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων, στάσεων και ιδεών που για τους γονείς και τους παιδαγωγούς αποτελούν ισχυρό εργαλείο ανίχνευσης και αναγνώρισης συναισθηματικών διαταραχών ή προβληματικών συμπεριφορών (art-therapy, 2007).

Φαίνεται επίσης, πως το χρωμάτισμα των αντικειμένων που αναπαριστούνται πάνω στο σχέδιο καθώς και η επιλογή των χρωμάτων

από τα ίδια τα παιδιά, δε βρίσκεται σε άμεση σχέση με το « απόλυτο » χρώμα που αναγνωρίζουμε γενικά στα πράγματα. Τα χρώματα έχουν συναισθηματικές αντι - αξίες, καθώς με αυτές το παιδί εκφράζει τα συναισθήματα που νιώθει στην επαφή του με τα αντικείμενα. Το αντικείμενο βγαίνει από την πραγματική του λειτουργία και γίνεται ένα πράγμα καλό, κακό, χαρούμενο ή λυπημένο, κ.τ.λ. και χρωματίζεται σε συνάρτηση με την ιδιότητα αυτή (Stern A., 1992, σελ. 30). Το παιδί δεν δίνει οπτικές αναμνήσεις, αλλά εκφράζει αισθήματα και σκέψεις. Όταν αναπαριστάνει αντικείμενα, τα κάνει να ξαναζούν με ένα προσωπικό τρόπο, φορτίζοντάς τα με τη δική του προσωπική ζωή.

Η σημασία των χρωμάτων που χρησιμοποιούνται στην ζωγραφική και η ειδική σχέση τους με την έννοια του συναισθήματος, αποτέλεσαν αντικείμενο πολλών θεωρητικών προσεγγίσεων. Η ταύτιση των χρωμάτων γενικά με διάφορες κατηγορίες συναισθημάτων αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και αφορμή έρευνας και μελέτης σε διάφορους μελετητές. Οι Alschuler & Hattwick (1947) ερευνώντας την παιδική ζωγραφική, παρατήρησαν ότι τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά προτιμούν περισσότερο τα «ζεστά» χρώματα, δηλαδή το κόκκινο και το πορτοκαλί. Αντίθετα, παρατήρησαν πως τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά στρέφονται προς τα λεγόμενα «ψυχρά» χρώματα, όπως για παράδειγμα το μπλε και το πράσινο. Αυτές οι προτιμήσεις εξηγούνται από το γεγονός ότι τα μικρότερα παιδιά είναι περισσότερο αυθόρμητα σε αντίθεση με τα μεγαλύτερα παιδιά. Παρά όλα αυτά όμως, οι δύο αυτοί ερευνητές περιορίστηκαν σε ψυχαναλυτικές ερμηνείες, που δεν τους επέτρεψαν να διαπιστώσουν συμπεράσματα που να χαρακτηρίζονται αντικειμενικά, έγκυρα και αξιόπιστα.

Άλλη μια θεωρία που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με την σύνδεση του χρώματος και του συναισθήματος, είναι αυτή του Furth (1988). Βασισμένος στην πολύχρονη εμπειρία του με τα παιδιά, παρατήρησε πως υπάρχει ταύτιση και σχέση ανάμεσα σε ορισμένες μορφές συναισθημάτων και τη χρήση χρωμάτων κατά το παιδικό σχέδιο. Δηλαδή, με πιο απλά λόγια,

αποδίδει σε κάθε χρώμα που χρησιμοποιείται από τα παιδιά ένα αντίστοιχο συναίσθημα. Πιο συγκεκριμένα, συμπεραίνει πως το κόκκινο αντιπροσωπεύει γενικώς τα πιο έντονα συναισθήματα. Αντίστοιχα, χαρακτήρισε κι άλλα χρώματα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο μαύρο, που το ταύτισε με το άγνωστο, την απειλή, τον φόβο και γενικότερα τα αρνητικά συναισθήματα του ανθρώπου.

Η έρευνα της Golomb (1990) παρουσίασε ενδιαφέρον, καθώς η θεωρία της στηρίζεται στην επιλογή και την χρήση του χρώματος στο εικαστικό δημιούργημα του παιδιού. Σύμφωνα με την θεωρία της, τα νήπια και κυρίως τα πεντάχρονα παιδιά έχουν την τάση να χρησιμοποιούν ένα χρώμα, όταν πρόκειται να αποδώσουν μια ανθρώπινη φιγούρα ή εικόνες που απαιτούν λεπτομέρειες. Αντίθετα, όταν πρόκειται να ζωγραφίσουν ένα τοπίο, χρησιμοποιούν περισσότερα από ένα χρώματα. Αυτό ίσως να εξηγείται από το γεγονός ότι το μικρό παιδί επιδιώκει να προσδώσει σημασία στο έργο του με αποτέλεσμα το χρώμα να μπαίνει σε δεύτερη μοίρα. Αντίθετα, σε πρώτη μοίρα έρχεται το χρώμα και καθίσταται απαραίτητο στις περιπτώσεις όπου το παιδί έχει σκοπό να σχεδιάσει κάτι πιο αφηρημένο. Επίσης, παρατήρησε πως τα πιο μικρά παιδιά, δηλαδή τα τετράχρονα, χρησιμοποιούν το χρώμα με αντιπροσωπευτικό τρόπο και συνήθως τα χρώματά τους αντιστοιχούν στο πραγματικό χρώμα του αντικειμένου που ζωγραφίζουν.

Έτσι, παρατηρούμε πως έχουν διατυπωθεί αρκετές θεωρίες και απόψεις σχετικές με την σχέση του χρώματος και του συναισθήματος. Οι συναισθηματικές σημασίες και ερμηνείες που αποδίδονται σε ένα συγκεκριμένο χρώμα, δεν είναι ούτε καθορισμένες, αλλά ούτε και απόλυτες. Αντιθέτως, ο κάθε μελετητής έχει τη δική του σκοπιά και τη δική του ερμηνεία. Κρίνεται απαραίτητο να μελετηθούν αρκετοί παράγοντες που συμμετέχουν και διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά χρησιμοποιούν το κάθε χρώμα στα σχέδιά τους.

Οι ερευνητές των παιδικών σχεδίων έστρεψαν την προσοχή τους και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα παιδιά χρησιμοποιούν μόνο ένα χρώμα στα σχέδιά τους ή τονίζουν έντονα ένα χρώμα έναντι κάποιων άλλων σε αυτά. Κατά καιρούς, οι μελετητές συμπέραναν ότι η αποφυγή ή η χρησιμοποίηση κάποιου συγκεκριμένου χρώματος υποδηλώνει χαρακτηριστικά της συναισθηματικής κατάστασης του παιδιού (Golomb, 1990).

Με την πάροδο του χρόνου, ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά χρησιμοποιούν στα σχέδιά τους το χρώμα, με σκοπό να εκφράσουν κάποιο συναίσθημα, άρχισε να τραβάει όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των ερευνητών. Οι μελετητές Burkitt, Barrett και Davis (2003) πραγματοποίησαν μια έρευνα σχετική με την χρήση του χρώματος στο σχέδιο των παιδιών και επικεντρώθηκαν στην εκφραστική άποψη των παιδικών έργων και στην ταύτιση του χρώματος και συναισθήματος από την πλευρά του παιδιού. Οι μελετητές αυτοί θεώρησαν ότι τα τρία βασικά συναισθήματα είναι : ο ευτυχισμένος, ο δυστυχισμένος και ο ουδέτερος, δηλαδή αυτός που δεν είναι ούτε ευτυχισμένος, ούτε δυστυχισμένος. Διάλεξαν αυτά τα συναισθήματα, καθώς κατανοούνται πολύ εύκολα από τα παιδιά χωρίς να υπάρχουν παρερμηνείες. Έτσι λοιπόν, έδωσαν στα παιδιά ένα περίγραμμα μιας φιγούρας ενός ανθρώπου πάνω σε μια λευκή κόλλα A4 και τους ζήτησαν να χρωματίσουν με 10 χρώματα που είχαν μπροστά τους τα τρία προαναφερθέντα συναισθήματα. Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν από την έρευνα αυτή ήταν καθοριστικής σημασίας. Καταρχάς, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά επηρεάζονται απόλυτα από τις συναισθηματικές περιγραφές των φιγούρων και καθώς αυτές αλλάζουν, αλλάζουν και οι επιλογές των χρωμάτων. Η υπόθεση των ερευνητών ότι τα παιδιά συνδέουν το κάθε χρώμα ξεχωριστά με μια συγκεκριμένη συναισθηματική κατάσταση, επαληθεύτηκε.

Κεφάλαιο 3

Ο ρόλος του παιδαγωγού

3.1. Το σημαντικό έργο του εκπαιδευτικού

Θα ήταν σκόπιμη μια σύντομη αναφορά στον ρόλο του νηπιαγωγού σε σχέση με τις καλλιτεχνικές ενασχολήσεις που γίνονται πράξη στο χώρο του νηπιαγωγείου, οριοθετώντας το πλαίσιο της δράσης του. Ο ρόλος του, καθώς και οι ενασχολήσεις αυτές ενεργοποιούνται και συντονίζονται ζωντανές για τους μικρούς μαθητές, είναι πολύ σημαντικός και συνάμα πολύπλοκος. Ο στόχος του δεν είναι να αφήσει να συμβεί οτιδήποτε στο όνομα της αυτοέκφρασης των παιδιών του. Όμως, ούτε πρέπει να προσπαθήσει να επιβάλει έτοιμες και άκαμπτες κατασκευές ιδεών και μεθόδων στα παιδιά. Όλη του η προσπάθεια στηρίζεται στην εξερεύνηση μιας λεπτής ισορροπίας μεταξύ της ελευθερίας αυτής, έτσι ώστε να γεννηθεί από τα παιδιά μια πρωτότυπη και αυθόρμητη δημιουργία (Σταματοπούλου, 1998, σελ. 56). Έτσι, αν επρόκειτο να ορίσουμε το ρόλο του παιδαγωγού, θα έπρεπε να πούμε ότι δεν είναι μόνο συναινετικός, αλλά και δραστικός και ενεργητικός. Από το αυθόρμητο ιχνογράφημα, από την τυχαία έκφραση, οδηγεί το παιδί σε μια συνειδητή πράξη, που έχει βαθύτερες απηχήσεις (Stern A., & Duquet P., 1992, σελ. 34).

Το έργο του παιδαγωγού λοιπόν, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού, καθώς το επηρεάζει σημαντικά. Ρόλος του είναι να δώσει τη μόρφωση και την κατάρτιση σε μια προσωπικότητα και να της μάθει να κάνει ότι θέλει καλλιεργώντας τη φαντασία. Στην μικρά ηλικία, μπει το παιδί στο σεβασμό της ελεύθερης έκφρασής του, στο σεβασμό της εργασίας του και στον σεβασμό της εργασίας των άλλων. Υποστηρίζει την προσπάθεια του παιδιού για αυτοσυγκέντρωση, μια κλίση στις πρωτοβουλίες στο βαθμό που αυτές είναι σύμφωνες με το σεβασμό στις πρωτοβουλίες των άλλων μελών της ομάδας. Βοηθάει το παιδί να υποφέρει τη δοκιμασία της αποτυχίας, όταν συγκρίνει το ατελές έργο του με το φανταστικό προσχέδιο που ήθελε να πραγματοποιήσει. (Stern A., 1992, σελ. 13 – 15).

Επίσης, σημαντικό από μέρους του εκπαιδευτικού είναι να μην ρωτά το παιδί για τη συγκινησιακή ή οικογενειακή του ζωή, απλώς μονάχα να το παροτρύνει να πει στην ζωγραφική του ότι σκέφτεται και ότι νιώθει (Stern A., 1992, σελ. 11). Όπως είπαμε και προηγουμένως, το παιδικό σχέδιο είναι ο καθρέφτης των συναισθημάτων του παιδιού και γενικότερα αποτελεί μια προέκταση του εσωτερικού του κόσμου. Έτσι, σκοπός του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργήσει μέσα στην τάξη ένα φιλικό και γεμάτο εμπιστοσύνη κλίμα, με αποτέλεσμα να νιώθει το παιδί ασφάλεια και οικειότητα, προκειμένου να εκφραστεί αναλόγως καλλιεργώντας τη δημιουργική πράξη, ακόμα και στα πιο άτολμα παιδιά. «Έτσι, η καλλιτεχνική αγωγή είναι μια κοινωνική αγωγή, μια αγωγή για την εργασία, ενώ ταυτόχρονα είναι ένα μέσο για το παιδί για να αναπτύξει την προσωπικότητά του» (Stern A., 1992, σελ. 90 – 91). «Το ελεύθερο ιχνογράφημα και η αυθόρμητη ζωγραφική εκφράζουν σε όποιον ξέρει να αποκρυπτογραφεί τον κώδικά τους, τις πιο κρυφές και μυστικές συγκινήσεις του υποκειμένου, τις χαρές του και τις λύπες του. Παρά όλα αυτά όμως, δεν είναι υπόθεση του εκπαιδευτικού να κάνει την ανάλυσή τους και την ερμηνεία των σχεδίων αυτών. Το ιχνογράφημα ενός παιδιού λέει γι αυτά πολύ περισσότερα από μια εκμυστήρευση, τόσο για τον εαυτό του, όσο και για τα πρόσωπα του περιβάλλοντός του» (Stern A., 1992, σελ. 11 - 12) .

Ακόμα, ο εκπαιδευτικός οφείλει να επιδείξει ενδιαφέρον για αυτό που κάνει, τον απορροφήσει μια τέτοια ενασχόληση, να συντονίσει το μυαλό και το συναίσθημα στην προσπάθειά του αυτή και γενικότερα να ανοίγεται στην αναζήτηση του καινούργιου και του αυθεντικού (Stern A., 1992, σελ. 57). Οφείλει επίσης, να δείξει στα παιδιά το «υπέροχο» της τέχνης, να κινήσει το ενδιαφέρον τους και να τα παροτρύνει ενθαρρύνοντάς τα.

Ο ενήλικας, αποδίδοντας σημασία στο ιχνογράφημα του παιδιού, ανοίγει μαζί του ένα διάλογο, ενθαρρύνοντάς το να διατηρήσει μια επαφή με αυτό.

Το ιχνογράφημα χαράζει μια σκέψη. Είναι η κατάληξη μιας νοητικής διαδικασίας. Το παιδί ξετυλίγει στο ιχνογράφημά του το μηχανισμό του συλλογισμού του. Γι αυτό, σε σχέση με τη ζωγραφική, είναι ένα διάβημα πολύ ιδιαίτερο. Έχουν πει πως ο κόσμος των χρωμάτων είναι ο κόσμος της ευαισθησίας, ενώ το ιχνογράφημα και η ζωγραφική είναι δραστηριότητες συμπληρωματικές. Για μας, τους παιδαγωγούς, εκείνο που έχει σημασία είναι το να ξέρουμε πως το ιχνογράφημα και η ζωγραφική είναι δραστηριότητες συμπληρωματικές. Έτσι λοιπόν, κρίνεται αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να αντικαταστήσει το ιχνογράφημα με ένα σύνολο από γραφικές τεχνικές. Έτσι, η καλλιτεχνική αγωγή ανοίγει στο παιδί μια πλατιά περιοχή πειραματισμού, μέσα στην οποία θα βρίσκει αναρίθμητες εκφραστικές δυνατότητες (Stern A., & Duquet P., 1992, σελ. 41 - 43).

Κλείνοντας, η φράση «κάνε ότι θέλεις» δεν είναι σωστό να χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό. Το παιδί δημιουργεί σπάνια μόνο του, οπότε έχει την ανάγκη από την ατμόσφαιρα της ομάδας ή του εργαστηρίου και προπάντων από την παρουσία ενός παιδαγωγού που το αγαπάει, το κατανοεί και το υποστηρίζει. Με ερωτήσεις περισσότερο παρά με συμβουλές, με ενθαρρύνσεις και όχι με κριτικές, παρακινώντας πάντοτε, μην επιβάλλοντας ποτέ, ο παιδαγωγός εκπληρώνει κοντά στους μικρούς μαθητές του ένα ρόλο έμπιστου, οδηγού και συμβούλου. Το έργο του είναι ουσιαστικό, γιατί σε αυτόν πέφτει το χρέος να ξυπνήσει τη φαντασία του παιδιού με τις ερωτήσεις του, να εξαπολύει μέσα του τη συνήθεια να εμπιστεύεται τον εαυτό του, να απαλλάξει από την ντροπαλοσύνη του και να το οδηγήσει στο να αυτοεπιβεβαιωθεί και στο να ξεπεράσει τον εαυτό του (Duquet P., 1992, σελ. 116). Μέλημά του είναι να οδηγήσει τα παιδιά στην ανάπτυξη του εσωτερικού τους κόσμου, να μάθουν να αισθάνονται και να σκέφτονται. Επομένως, βασικός στόχος γενικότερα της εκπαίδευσης πρέπει αν είναι η καλλιέργεια του συναισθηματικού κόσμου των παιδιών καθώς και της προσπάθειάς τους να εκφράζονται αισθητικά (Κακίση – Παναγοπούλου, 2001, σελ. 8).

*ΠΡΑΚΤΙΚΟ /
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ
ΜΕΡΟΣ*

Κεφάλαιο 4

Οι Μεθοδολογικοί Άξονες της Έρευνας

4.1. Στόχος της Έρευνας

Η χρήση του χρώματος στα σχέδια των παιδιών και η σχέση του με την συναισθηματική κατάσταση του παιδιού προβλημάτιζε ανά καιρούς τους μελετητές του παιδικού σχεδίου και απασχολεί ακόμη και σήμερα. Τα ερωτήματα που τίθενται είναι πάρα πολλά. Είναι τυχαίες όμως, οι επιλογές των χρωμάτων κατά την διάρκεια του σχεδίου τους; Υπάρχει κάποια τάση των παιδιών να αντιστοιχίζουν συγκεκριμένα χρώματα με συναισθήματα; Αυτά είναι μερικά ερωτήματα και προβληματισμοί που τέθηκαν κατά την εξαγωγή της έρευνας.

Με αφορμή την πληθώρα των ερωτημάτων και προβληματισμών, αποφάσισα να διεξάγω αυτή την έρευνα. Απώτερος στόχος αυτής της έρευνάς μου είναι η μελέτη και παρατήρηση της χρησιμοποίησης των χρωμάτων από τα παιδιά και η διερεύνηση των συναισθημάτων που έχουν τα παιδιά και ο προβληματισμός του κατά πόσο εκφράζουν τα διάφορα συναισθήματά τους (χαρά και λύπη) στο σχέδιό τους με βάση την επιλογή αυτή. Υπάρχουν ενδείξεις ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν εντελώς διαφορετικά χρώματα για να αποδώσουν αντίθετα συναισθήματα.

Προκειμένου να διευκρινιστούν όλα αυτά, χώρισα την έρευνά μου σε δύο επιμέρους στάδια.

Το πρώτο στάδιο

Είναι ο προέλεγχος, κατά τον οποίο επισκέφθηκα τα νηπιαγωγεία και συνέλεξα περίπου 5 έργα από κάθε παιδί, που να έχουν τα ίδια θέματα δραστηριοτήτων κάθε φορά.

Το δεύτερο στάδιο

Έγινε η επέμβασή μου μέσω της ανάγνωσης δύο παραμυθιών : ενός παραμυθιού που έντονο στοιχείο είχε την χαρά και ενός άλλου παραμυθιού

που έντονο στοιχείο του είχε τη λύπη και τη στεναχώρια. Μετά την αφήγηση και των δύο παραμυθιών, παρότρυνα τα παιδιά να ζωγραφίσουν μια εικόνα που τους άρεσε (από το παραμύθι που είχε το στοιχείο της χαρά) και μια εικόνα που τους στεναχώρησε ιδιαίτερα (από το παραμύθι που είχε το στοιχείο της λύπης, στεναχώριας) και στην συνέχεια συνέλεξα τα έργα τους.

Τέλος, πιστεύω πως η έρευνα αυτή θα δώσει σημαντικές πληροφορίες για την επιλογή του χρώματος από κάθε παιδί και την αντιστοίχσή του σε κάποιο συγκεκριμένο συναίσθημα και την προτίμησή του για κάθε χρώμα. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από την διεξαγωγή της έρευνας, θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις μας σχετικά με τη σχέση χρώματος και συναισθήματος και την αντίληψη των χρωμάτων από τα παιδιά.

4.2. Ερευνητικά Ερωτήματα

Η έρευνα αυτή γίνεται υπό την προϋπόθεση κάποιων βασικών υποθέσεων που έχω κάνει. Οι υποθέσεις πάνω στις οποίες θα στηριχτώ είναι οι ακόλουθες:

1. 1^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Η ανάγνωση ενός παραμυθιού μπορεί να επηρεάσει την επιλογή των χρωμάτων στα σχέδια των παιδιών;

2. 2^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Στα θετικά συναισθήματα τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά στην εικονογράφησή τους;

3. 3^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Στα αρνητικά συναισθήματα τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά στην εικονογράφησή τους ;

4.3. Το Δείγμα της Έρευνας

Για την διεξαγωγή της έρευνάς μου, επισκέφθηκα το 11^ο καθώς και το 8^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας, το διάστημα από 17. 2. 2009 έως 8. 5. 2009. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 31 παιδιά με μέσο όρο ηλικίας 5,2 έτη.

Όσον αφορά τα σχέδια που συλλέχθηκαν, συγκεντρώθηκαν συνολικά 174 σχέδια ζωγραφικής από όλα τα παιδιά του δείγματος.

4.4. Υλικά

Για την πορεία και την διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν έντεκα (11) μαρκαδόροι των χρωμάτων (μαύρο, κόκκινο, κίτρινο, πράσινο, μπλε, γαλάζιο, καφέ, ροζ, πορτοκαλί, γκρι και μοβ) καθώς και μια ξυλομπογιά χρώματος μπεζ.

Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν και δύο (2) παραμύθια : το παραμύθι που είχε το στοιχείο της χαράς λεγόταν « Ένας Λύκος Γλυκούκος » (Ρώσση – Ζαΐρη, 2004) και το παραμύθι που είχε το στοιχείο της λύπης / στεναχώριας είχε τον τίτλο « Αντίο Ποντικούλη » (Robie H. Harris, 2003).

Τέλος, σε κάθε παιδί εκτός από τους μαρκαδόρους, δόθηκαν λευκές κόλλες Α4 έτσι ώστε να ζωγραφίσουν πάνω σε αυτές οτιδήποτε τους ζητούνταν.

4.5. Διαδικασία

Επειδή τα παιδιά δεν έπρεπε να επηρεαστούν από τα χρώματα της εικονογράφησης των παραμυθιών, έγραψα τα παραμύθια αυτά σε λευκά χαρτιά. Συγκέντρωσα τα παιδιά στα γωνιά της παρεούλας και αφού κάθισαν αναπαυτικά στις θέσεις τους, τους ανακοίνωσα ότι θα τους διαβάσω ένα όμορφο παραμύθι. Τα παιδιά όταν με ρώτησαν που είναι το παραμύθι, τους απάντησα τα ακόλουθα : «Ωχ, ξέχασα το παραμύθι σπίτι μου.. Τι θα κάνουμε τώρα; ...Για να δω... Α! Ευτυχώς βρήκα αυτά τα χαρτιά. Το έχω γράψει εδώ το παραμύθι ! Ας αρχίσουμε...» Με αυτόν τον τρόπο εισήγαγα τα παιδιά ομαλά στην αφήγηση του παραμυθιού.

Στην συνέχεια, μετά το τέλος της αφήγησης, ζήτησα από τα παιδιά να καθίσουν στα τραπεζάκια τους και να ζωγραφίσουν μια εικόνα από το παραμύθι που τους άρεσε ή που τους στενοχώρησε αντίστοιχα. Τα παιδιά έχοντας μπροστά τους χαρτί και όλα τα χρώματα που προανέφερα, δημιούργησαν μια εικόνα με βάση την φαντασία και την δημιουργικότητά τους. Οι οδηγίες που δόθηκαν στα παιδιά ήταν οι ακόλουθες :

- «Έχοντας μπροστά σας όλα αυτά τα χρώματα, θα ήθελα να ζωγραφίσετε μια εικόνα από το παραμύθι, που σας άρεσε και σας έκανε να χαρείτε».
- «Έχοντας μπροστά σας όλα αυτά τα χρώματα, θα ήθελα να ζωγραφίσετε μια εικόνα από το παραμύθι, που σας στεναχώρησε πολύ».

Δεν υπήρξαν ιδιαίτερα προβλήματα κατά την διεξαγωγή της έρευνας, εκτός από μερικά, τα οποία με δυσκόλεψαν. Γενικότερα όμως, κάποια από τα

παιδιά αυτού του νηπιαγωγείου δεν έχουν την τάση να ζωγραφίζουν και να παριστάνουν κάποιες μορφές. Παρά όλα αυτά όμως, τα ενθάρρυνα να ζωγραφίσουν οτιδήποτε και να χρησιμοποιήσουν τα χρώματα που είχαν μπροστά τους. Οι διαφορές στα σχέδια των παιδιών του 8^{ου} και του 11^{ου} νηπιαγωγείου είναι πολύ εμφανείς.

Κεφάλαιο 5

Τα αποτελέσματα της Έρευνας

5. Τα Αποτελέσματα της Έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας καταχωρηθήκανε σε συγκεντρωτικούς πίνακες και διαγράμματα, από τους οποίους απορρέουν ενδιαφέροντα στοιχεία για τις επιλογές και τις προτιμήσεις των χρωμάτων από τα παιδιά κατά την διάρκεια της εικονογράφησης τους, με βάση τη συναισθηματική κατάσταση που εκφραζόταν κάθε φορά.

Στην συνέχεια, παρατίθενται τα αποτελέσματα που αφορούν τις προτιμήσεις των χρωμάτων από τα παιδιά, πριν την αφήγηση των παραμυθιών (Προέλεγχος).

5.1. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά κατά τον προέλεγχο

Στον πίνακα που ακολουθεί, εμφανίζονται τα ποσοστά προτίμησης των χρωμάτων που επιλέγουν γενικά τα παιδιά για να ζωγραφίσουν. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα, έχει γίνει ομαδοποίηση των χρωμάτων σε δύο κατηγορίες : σε θετικά και αρνητικά χρώματα. Στα θετικά χρώματα εντάσσονται τα : κόκκινο, πορτοκαλί, κίτρινο, ροζ, μπεζ και καφέ, ενώ στα αρνητικά χρώματα τα : μπλε, πράσινο, γαλάζιο, μοβ, μαύρο και γκρι.

Από τον πίνακα προτιμήσεων χρωμάτων, παρατηρούμε ότι τα χρησιμοποιούν πιο πολύ το κίτρινο (100% του δείγματος των παιδιών το χρησιμοποίησε) και το πράσινο (χρησιμοποιήθηκε από το 96,7 % των παιδιών). Στην συνέχεια, ακολουθούν τα χρώματα πορτοκαλί και γκρι (με το ίδιο ποσοστό προτίμησης δηλαδή, 93,5%) και ύστερα το γαλάζιο με ποσοστό προτίμησης 90,32%. Γενικότερα, παρατηρούμε πως τα παιδιά χρησιμοποιούν πιο πολύ τα αρνητικά χρώματα με σειρά προτίμησης το πράσινο (96,8%), το γκρι (93,5%), το γαλάζιο (90,3%), το μπλε (87,1%) και τέλος το μοβ (80,6%) και το μαύρο (80,6%). Όσον αφορά τα θετικά χρώματα, τα παιδιά

χρησιμοποιούν τα χρώματα με αυτή τη σειρά προτίμησης : κίτρινο, πορτοκαλί, ροζ, κόκκινο, καφέ και τέλος το μπεζ.

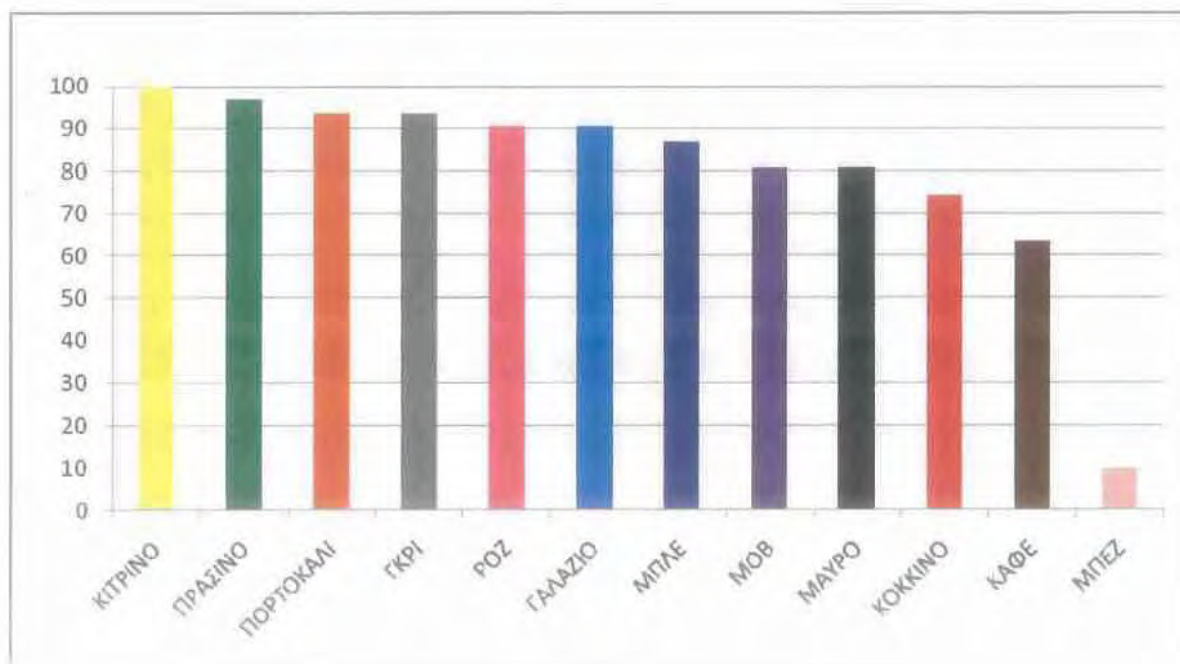
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Οι προτιμήσεις των παιδιών όσον αφορά τα χρώματα

ΘΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ - ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ -ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ
ΚΙΤΡΙΝΟ	31 – 100%	ΠΡΑΣΙΝΟ	30 – 96,8%
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ	29 – 93,5%	ΓΚΡΙ	29 – 93,5%
ΡΟΖ	28 – 90,3%	ΓΑΛΑΖΙΟ	28 – 90,3%
ΚΟΚΚΙΝΟ	23 – 74,2%	ΜΠΛΕ	27 – 87,1%
ΚΑΦΕ	28 – 63,3%	ΜΟΒ	25 – 80,6%
ΜΠΕΖ	3 – 9,7%	ΜΑΥΡΟ	25 – 80,6%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Τα ποσοστά των προτιμήσεων των χρωμάτων που χρησιμοποιούν τα παιδιά

5.2. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά μετά την αφήγηση του παραμυθιού, που προκαλεί συναισθήματα χαράς

Όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί, τα παιδιά χρησιμοποίησαν περισσότερο τα θετικά χρώματα, παρά τα αρνητικά, προκειμένου να εκφράσουν το αίσθημα της χαράς τους.

Από τον πίνακα 2 και το διάγραμμα, παρατηρούμε ότι από τα θετικά χρώματα που χρησιμοποιήθηκαν, το κόκκινο και το πορτοκαλί κατέχουν την πρώτη θέση στις επιλογές των παιδιών, καθώς επιλέχθηκε από 25 παιδιά (το 80,6% του συνολικού δείγματος). Όσον αφορά τα αρνητικά χρώματα, το πράσινο είναι εκείνο που κατέχει την πρώτη θέση στις επιλογές των παιδιών, μιας και επιλέχθηκε από 25 παιδιά.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που πηγάζει από τον πίνακα είναι ότι, τα διπλάσια παιδιά χρησιμοποίησαν το μπεζ σχετικά με πριν την αφήγηση. Πιο συγκεκριμένα, πριν την αφήγηση μόνο 3 παιδιά χρησιμοποίησαν στα σχέδιά τους το μπεζ (το 9,7% του δείγματος), ενώ μετά την αφήγηση του παραμυθιού τα παιδιά αυξήθηκαν σε 6 (δηλαδή το μπεζ επιλέχθηκε από το 19,3% του συνολικού δείγματος).

Τέλος, αν και γενικότερα τα παιδιά χρησιμοποίησαν θετικά χρώματα, υπήρχαν αρκετά που στα σχέδιά τους υπήρχε το μαύρο χρώμα, το οποίο κατεξοχήν είναι το χρώμα του πένθους και του σκότους. Το μαύρο χρησιμοποιήθηκε από 12 παιδιά έχοντας ως ποσοστό το 38,7% του δείγματος.

Είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς τα παραπάνω συμπεράσματα στο Διάγραμμα 2 που ακολουθεί.

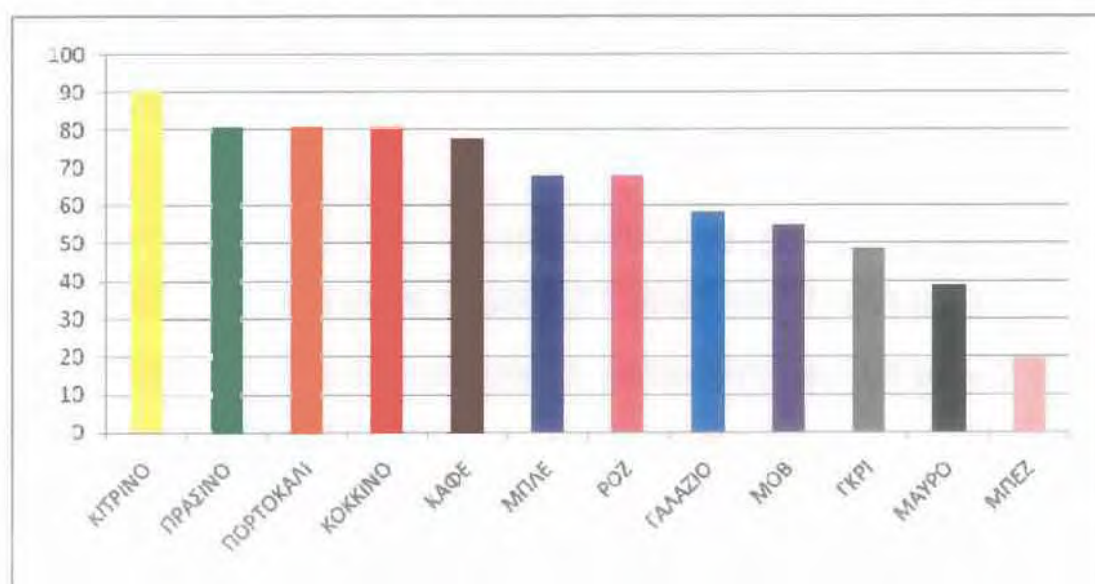
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Οι προτιμήσεις των παιδιών όσον αφορά τα χρώματα μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί χαρά

ΘΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ - ΠΟΣΟΣΤΑ <u>ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ</u>	ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ -ΠΟΣΟΣΤΑ <u>ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ</u>
ΚΙΤΡΙΝΟ	28 – 90,3%	ΠΡΑΣΙΝΟ	25 – 80,6%
ΚΟΚΚΙΝΟ	25 – 80,6%	ΜΠΛΕ	21 – 67,7%
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ	25 – 80,6%	ΓΑΛΑΖΙΟ	18 – 58%
ΚΑΦΕ	24 – 77,4%	ΜΟΒ	17 – 54,8%
ΡΟΖ	21 – 67,7%	ΓΚΡΙ	15 – 48,4%
ΜΠΕΖ	6 – 19,3%	ΜΑΥΡΟ	12 – 38,7%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Τα ποσοστά των προτιμήσεων των χρωμάτων που χρησιμοποίησαν τα παιδιά μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί συναισθήματα χαράς

5.3. Τα χρώματα που χρησιμοποιούν τα παιδιά μετά την αφήγηση του παραμυθιού, που προκαλεί συναισθήματα λύπης / στεναχώριας

Όπως βλέπουμε και από τον πίνακα που ακολουθεί, τα παιδιά προκειμένου να εκφράσουν τη στεναχώρια τους από το παραμύθι που άκουσαν, χρησιμοποίησαν περισσότερο τα αρνητικά χρώματα συγκριτικά με τα θετικά.

Από τον πίνακα 3 και το γράφημα, παρατηρούμε ότι από τα αρνητικά χρώματα που χρησιμοποιήθηκαν, το πράσινο κατέχει την πρώτη θέση, καθώς επιλέχθηκε από 25 παιδιά (το 80,6% του συνολικού δείγματος). Μετά, ακολουθεί το μοβ χρώμα, το οποίο επιλέχθηκε από 24 παιδιά κατέχοντας το 77,4% από το δείγμα.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που πηγάζει από τον ακόλουθο πίνακα, είναι ότι τα παιδιά προτίμησαν το σκούρο μπλε παρά το γαλάζιο. Αυτό γίνεται φανερό και από τα σχέδια των παιδιών, στα οποία τα παιδιά φαίνονται να «αποφεύγουν» τα ανοιχτά χρώματα, δηλαδή τα χρώματα εκείνα με ανοιχτές αποχρώσεις. Όπως βλέπουμε και στο γράφημα, 20 παιδιά (64,5% του δείγματος) χρησιμοποίησαν το μπλε σκούρο, ενώ τα μισά παιδιά το γαλάζιο (32,2% του δείγματος). Τα αρνητικά χρώματα που επιλέγουν τα παιδιά με σειρά προτεραιότητας είναι τα ακόλουθα : πράσινο (80,6%), μοβ (77,4%), μαύρο (74,2%), γκρι (70,9%), μπλε (64,5%) και γαλάζιο (32,2%).

Όσον αφορά τα θετικά χρώματα, το κίτρινο και πορτοκαλί κατέχουν την πρώτη θέση στις επιλογές των παιδιών, καθώς και τα δύο επιλέχθηκαν από 18 παιδιά (το 58% του δείγματος). Τα θετικά χρώματα που επιλέχθηκαν κατά σειρά προτίμησης των παιδιών είναι τα ακόλουθα : κίτρινο, πορτοκαλί (58%), καφέ (51,6%), ροζ (48,4%), κόκκινο (38,7%) και τέλος το μπεζ (3,2%).

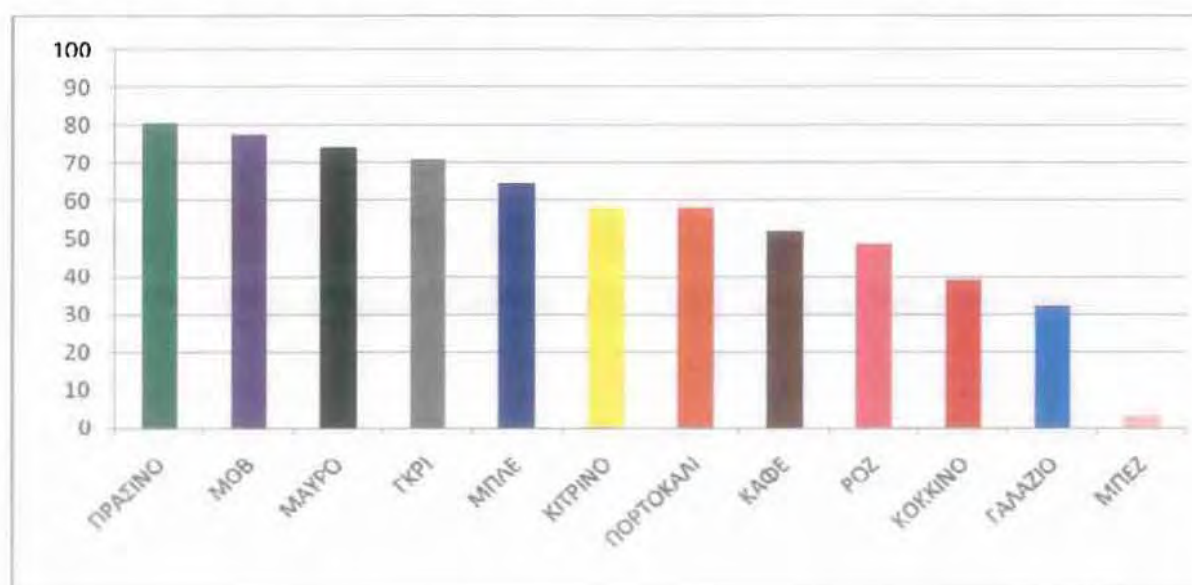
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Οι προτιμήσεις των παιδιών όσον αφορά τα χρώματα μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί λύπη / στεναχώρια

ΘΕΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ - ΠΟΣΟΣΤΑ <u>ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ</u>	ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ -ΠΟΣΟΣΤΑ <u>ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ</u>
ΚΙΤΡΙΝΟ	18 – 58%	ΠΡΑΣΙΝΟ	25 – 80,6%
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ	18 – 58%	ΜΟΒ	24 – 77,4%
ΚΑΦΕ	16 – 51,6%	ΜΑΥΡΟ	23 – 74,2%
ΡΟΖ	15 – 48,4%	ΓΚΡΙ	22 – 70,9%
ΚΟΚΚΙΝΟ	12 – 38,7%	ΜΠΛΕ	20 – 64,5%
ΜΠΕΖ	1 – 3,2%	ΓΑΛΑΖΙΟ	10 – 32,2%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Τα ποσοστά των προτιμήσεων των χρωμάτων που χρησιμοποίησαν τα παιδιά μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί συναισθήματα στεναχώριας

5.4. Ερευνητικές Υποθέσεις, Επεξεργασία και

Συμπεράσματα

Σε αυτό το σημείο παρουσιάζονται εκτενέστερα τα αποτελέσματα της έρευνας και ο έλεγχος των υποθέσεων. Σκοπός του ελέγχου των υποθέσεων είναι να μας βοηθήσουν να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα που αφορούν το σύνολο των παιδιών, τα οποία συμμετείχαν στην έρευνα.

5.4.1. Έλεγχος του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας αναφέρεται στην συναισθηματική επιρροή των παραμυθιών στα παιδιά.

Ερευνητικό Ερώτημα 1

Η ανάγνωση ενός παραμυθιού μπορεί να επηρεάσει την επιλογή των χρωμάτων στα σχέδια των παιδιών;

Δεδομένα

Τα δεδομένα για την παρούσα υπόθεση καθορίζονται από τους προϋπάρχοντες πίνακες 1,2, και 3.

Ο πίνακας 1, όπως είπαμε και προηγουμένως, μας δείχνει τον αριθμό των παιδιών που χρησιμοποιεί το κάθε χρώμα πριν την αφήγηση των παραμυθιών. Όπως παρατηρούμε, τα παιδιά χρησιμοποιούν όλα τα χρώματα, απλώς φαίνεται να συμπαθούν περισσότερο τα αρνητικά χρώματα, δηλαδή το μπλε, το πράσινο, το γαλάζιο, κ.τ.λ.

Ο πίνακας 2 μας δείχνει τον αριθμό των παιδιών που χρησιμοποιεί το κάθε χρώμα, μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί συναισθήματα χαράς. Όπως παρατηρούμε, τα παιδιά χρησιμοποιούν πιο πολύ τα θετικά χρώματα, δηλαδή χρώματα όπως το κόκκινο, το κίτρινο, το πορτοκαλί, κ.τ.λ. Τα χρώματα αυτά χρησιμοποιούνται από τα παιδιά προκειμένου να εκφραστούν συναισθηματικά και να αποτυπώσουν στο χαρτί τους τη χαρά τους.

Ο πίνακας 3 μας δείχνει τον αριθμό των παιδιών που χρησιμοποιεί το κάθε χρώμα, μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλεί συναισθήματα λύπης και στεναχώριας. Όπως παρατηρούμε, τα παιδιά χρησιμοποιούν πιο πολύ τα αρνητικά χρώματα, προκειμένου να αποδώσουν στο χαρτί τους το συναίσθημα της στεναχώριας και του πένθους.

Λαμβάνοντας υπόψη μας όλα αυτά, συμπεραίνουμε πως τελικά η ανάγνωση των παραμυθιών μπορεί να επηρεάσει την επιλογή των χρωμάτων από τα παιδιά για τα σχέδιά τους. Αυτό γίνεται φανερό από τις αλλαγές που παρατηρήθηκαν στις επιλογές των χρωμάτων από τα παιδιά, πριν και μετά την αφήγηση των παραμυθιών. Πιο συγκεκριμένα, δηλαδή όταν τα παιδιά ένιωθαν χαρά και ευημερία, στα σχέδιά τους επικρατούσαν τα θετικά χρώματα. Ενώ αντίθετα, όταν ήθελαν να αποτυπώσουν στη ζωγραφιά τους το συναίσθημα της στεναχώριας και της λύπης, χρησιμοποιούσαν περισσότερο τα αρνητικά χρώματα.

5.4.2. Έλεγχος του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας αναφέρεται στο τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά στα θετικά συναισθήματα.

Ερευνητικό Ερώτημα 2

Στα θετικά συναισθήματα στην εικονογράφιση, τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά ;

Δεδομένα

Τα δεδομένα για το παρόν ερευνητικό ερώτημα καθορίζονται από το διάγραμμα 2 που παραθέσαμε προηγουμένως.

Παρατηρώντας το παραπάνω διάγραμμα 2, καταλαβαίνουμε πως τα παιδιά χρησιμοποίησαν περισσότερο τα θετικά χρώματα για να δηλώσουν το αίσθημα της χαράς τους.

Όπως ξέρουμε, τα θετικά και τα αρνητικά χρώματα είναι αντίθετα μεταξύ τους και χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν διαφορετικά συναισθήματα. Τα θετικά ή αλλιώς θερμά χρώματα όταν χρησιμοποιούνται δηλώνουν χαρά, ευτυχία, αισιοδοξία, συγκίνηση, δημιουργία, ζεστασιά και ευμάρεια. Το παραμύθι που διάβασα στα παιδιά είχε έντονα όλα αυτά τα στοιχεία που προανέφερα, καθώς θέμα του ήταν η φιλία ενός λύκου με τα ζώα του δάσους. Για αυτούς τους λόγους τα θετικά χρώματα χρησιμοποιήθηκαν πιο πολύ από τα παιδιά και επικρατούσαν στα σχέδιά τους. Τα παιδιά όταν νιώθουν χαρούμενα και ευτυχισμένα, βλέπουμε πως χρησιμοποιούν θετικά χρώματα, προκειμένου να τα εκφράσουν. Όπως είπαμε και προηγουμένως, από μόνα τους αυτά τα χρώματα δηλώνουν χαρά και ζεστασιά, οπότε φυσιολογικό είναι και να χρησιμοποιούνται για τέτοιου είδους συναισθήματα.

5.4.3. Έλεγχος του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας αναφέρεται στο τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά στα αρνητικά συναισθήματα.

Ερευνητικό Ερώτημα 2

Στα αρνητικά συναισθήματα στην εικονογράφηση, τι χρώματα χρησιμοποιούν τα παιδιά ;

Δεδομένα

Τα δεδομένα το παρόν ερευνητικό ερώτημα καθορίζονται από το διάγραμμα 3 που παραθέσαμε προηγουμένως.

Όταν διάβασα στα παιδιά το παραμύθι που θέμα του ήταν ο θάνατος και το πένθος, όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 3, τα χρώματα που επικρατούν στα σχέδια των παιδιών κατά την εικονογράφησή τους είναι τα αρνητικά χρώματα και γενικότερα οι σκούρες αποχρώσεις των χρωμάτων. Τα αρνητικά ή αλλιώς ψυχρά χρώματα, όταν χρησιμοποιούνται δηλώνουν αυστηρότητα, σοβαρότητα, θλίψη, πένθος, στοχασμό και μελαγχολία. Με την χρήση αυτών των χρωμάτων τα παιδιά ήθελαν να φανερώσουν στα σχέδιά τους αυτού του είδους τα συναισθήματα.

Αν λάβουμε υπόψη μας τα όσα προηγήθηκαν, συμπεραίνουμε πως επαληθεύεται η τρίτη ερευνητική υπόθεση που θέσαμε στην αρχή της έρευνας.

Όταν τα παιδιά νιώθουν στεναχωρημένα και λυπημένα, βλέπουμε στα έργα τους να κυριαρχούν αρνητικά χρώματα, που δηλώνουν την θλίψη, το πένθος και την μελαγχολική διάθεση.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το χρώμα πράσινο φαίνεται να μην επηρεάζεται από την αφήγηση των παραμυθιών. Αυτό συμβαίνει, διότι

γενικότερα το πράσινο είναι ένα πολύ αγαπητό χρώμα στα παιδιά και το προτιμούν σε όλα τα θέματα των σχεδίων τους. Επίσης, βάση των δεδομένων από τους πίνακες και τα διαγράμματα, παρατηρούμε πως τα παιδιά που χρησιμοποίησαν στα σχέδιά τους το κόκκινο, χρησιμοποιούν και άλλα έντονα χρώματα, προκειμένου να δηλώσουν το έντονο συναίσθημα της χαράς τους (βλέπε π. εικόνες 5 & 7). Παρατηρώντας τις εικόνες αυτές, βλέπουμε πως τα παιδιά στο παραμύθι της χαράς χρησιμοποίησαν πολύ έντονα χρώματα, ενώ στο παραμύθι της λύπης χρησιμοποίησαν πιο «μουντά» χρώματα. Αυτό το βλέπουμε να ισχύει και από τις θεωρίες της Furth (1988), η οποία παρατήρησε πως υπάρχει ταύτιση και σχέση ανάμεσα σε ορισμένες μορφές συναισθημάτων και τη χρήση των χρωμάτων κατά το παιδικό σχέδιο. Πιο συγκεκριμένα, για το χρώμα κόκκινο συμπέρανε πως αντιπροσωπεύει και εκφράζει τα έντονα συναισθήματα, κάτι που παρατηρούμε και σε αυτή την περίπτωση της έρευνας.

Άλλο ένα στοιχείο που με εντυπωσίασε και που παρατηρήθηκε από τα σχέδια των παιδιών είναι το γεγονός ότι κάποια παιδιά στα σχέδιά τους χρησιμοποίησαν ένα χρώμα, όταν το έργο τους είχε μόνο φιγούρων ανθρώπων ή ζώων. Ενώ αντίθετα, σε σχέδια που απαιτούσαν περισσότερες λεπτομέρειες ή έχουν πιο αφηρημένο θέμα, τα παιδιά χρησιμοποίησαν παραπάνω από ένα χρώμα (βλέπε π. εικόνες 3 & 6). Αυτό είχε παρατηρηθεί και στην έρευνα της Golomb (1990), που διαπίστωσε πως τα πεντάχρονα παιδιά έχουν την τάση να χρησιμοποιούν ένα χρώμα, όταν πρόκειται να αποδώσουν μια ανθρώπινη φιγούρα ή εικόνες που απαιτούν λεπτομέρειες. Αντίθετα, ισχυρίζεται πως όταν τα παιδιά πρόκειται να ζωγραφίσουν ένα τοπίο, χρησιμοποιούν περισσότερα χρώματα. ακόμα, διαπίστωσε πως σε πρώτη μοίρα έρχεται το χρώμα και καθίσταται απαραίτητο στις περιπτώσεις όπου το παιδί έχει σκοπό να σχεδιάσει κάτι πιο αφηρημένο.

Τέλος, θα ήθελα να σημειώσω πως σχεδόν όλα τα παιδιά χρησιμοποιούν κάποια συγκεκριμένα χρώματα για να αποδώσουν αντικείμενα. Πιο συγκεκριμένα, με μπλε ή γαλάζιο χρώμα ζωγραφίζουν τον ουρανό, άσχετα εάν νιώθουν χαρά ή λύπη, όπως επίσης με πράσινο ή καφέ (πιο σπάνια βέβαια) ζωγραφίζουν το έδαφος.

Επίλογος

Το παιδί με τη ζωγραφική του, πετυχαίνει να εκφράσει την εσωτερική του ζωή και την εσωτερική του αναγκαιότητα καλύτερα από όλους και χωρίς περιττές λεπτομέρειες, μας αποκαλύπτει κάτι το ουσιαστικό και το μαγικό. Μέσα από την αίσθηση, βρίσκει το δρόμο του για την έκφραση και την ουσία της δημιουργίας και ξέρουμε πόσο απαραίτητο είναι το εσωτερικό στοιχείο στη ζωγραφική.

Με την ελευθερία που διακρίνει το παιδί, εκφράζεται με αυθορμητισμό, δυναμισμό και πάθος, διασκεδάζει συχνά με τα τυχαία σχήματα που προέκυψαν πάνω στο χαρτί του και αντιμετωπίζει την ζωγραφική του σαν ένα ευχάριστο και διασκεδαστικό παιχνίδι.

Σε αυτή την έρευνα προσπάθησα να διερευνήσω κατά πόσο τα παιδιά εκφράζουν τα συναισθήματα της χαράς και της στεναχώριας, δύο εντελώς αντίθετα συναισθήματα, διαμέσου της χρησιμοποίησης των χρωμάτων στα διάφορα εικαστικά τους έργα. Πιστεύω πως αυτή η έρευνα εμπλούτισε τις γνώσεις μας και εξήγαγε σημαντικά αποτελέσματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το μέρος αυτό περιλαμβάνει το φωτογραφικό υλικό από ένα μέρος των ζωγραφιών των παιδιών. Η κάθε σελίδα περιέχει δύο εικόνες. Στο πάνω μέρος του χαρτιού βρίσκονται οι ζωγραφιές που δημιούργησαν τα παιδιά μετά την αφήγηση του παραμυθιού που προκαλούσε συναισθήματα χαράς και αμέσως από κάτω οι ζωγραφιές που δημιουργήθηκαν μετά την αφήγηση του παραμυθιού της λύπης.

EIKONA 1

Θ

A

EIKONA 2

EIKONA 3

A

B

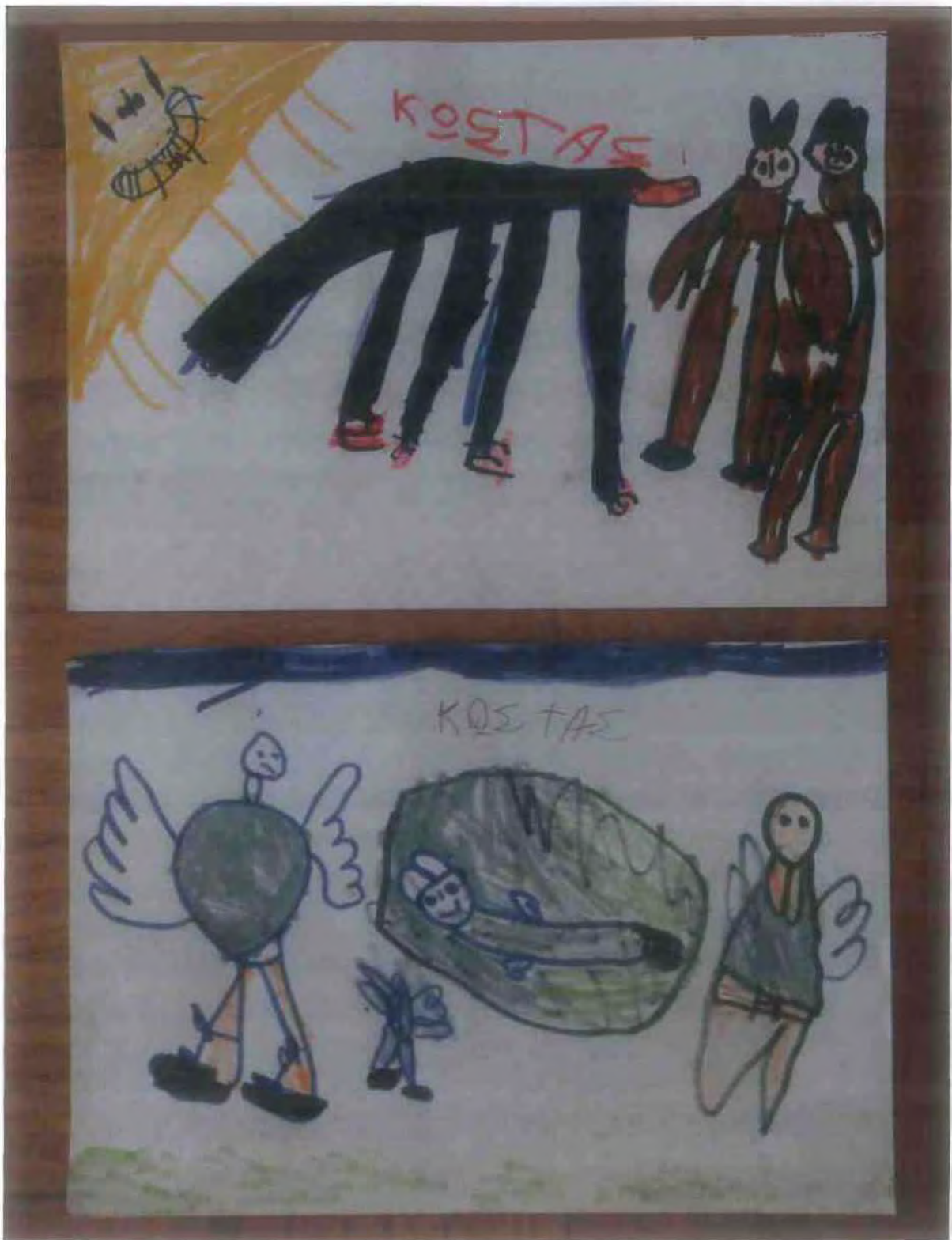
ΕΙΚΟΝΑ 4

Θ

Α

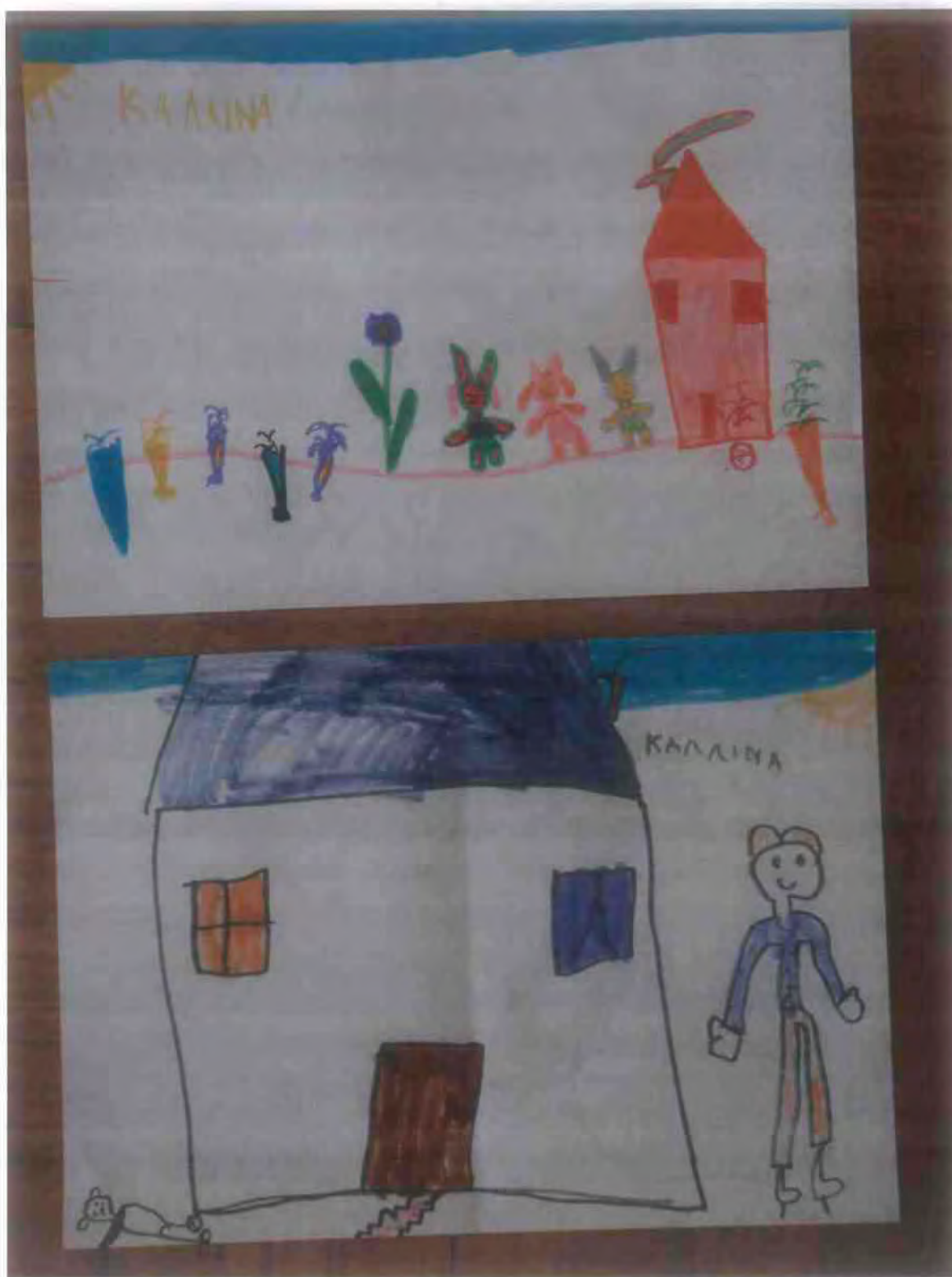
EIKONA 5

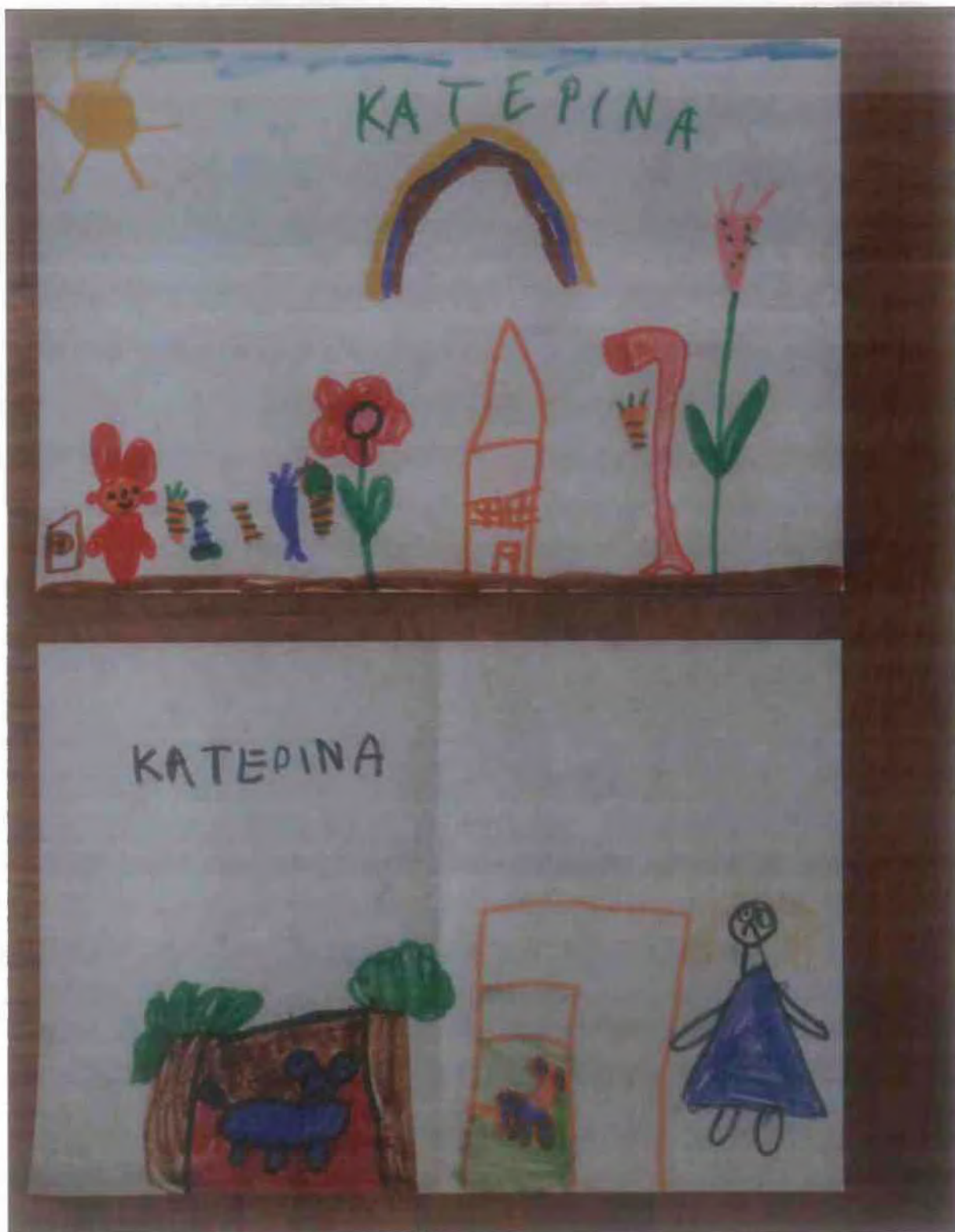
EIKONA 6

EIKONA 7

EIKONA 8

EIKONA 9

Βιβλιογραφία

- Burkitt, E., Barret, M., & Davis, A. (2003). Children colour choices for completing drawings of affectively characterized figures. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 445 – 455.
- Fenson, L. (1985). *The transition from construction to sketching in children's drawings*. In: Freeman, N.H. & Cox, M.V. (Eds.) *Visual Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Furth, G. (1988). *The secret world of drawings*. Boston: Sigo Press.
- Golomb, C. (1990). *The child's creation of a pictorial world*. Berkeley University of California Press.
- Goodnow, J.J. (1977). *Children's Drawing*. Cambridge, mass.: Harvard University Press.
- Gulbro – Leavitt, C., & Schimmel, B. (1991). Assessing depression in children and adolescents using the Diagnostic Drawing Series modified for children (DDS- C). *The art in Psychotherapy*.
- Joiner-Thomas, E.Jr., Schmidt-Kristen, L., & Barnett, J. (1996). Size, detail, and line heaviness in children's drawings as correlates of emotional distress: (More) negative evidence. *Journal of Personality Assessment*, Vol. 67 (1), 127-141.
- Joiner-Thomas, E.Jr., Schmidt-Kristen, L., & Barnett, J. (1996). *Size, detail, and line heaviness in children's drawings as correlates of emotional distress: (More) negative evidence*. *Journal of Personality Assessment*, Vol. 67 (1), 127-141.

- Lee, K. & Karmiloff-Smith, A. (1996). *The development of external symbol systems: The child as a notator*. In: Gelman, R., Kit-Fog, T. (Eds.) et al. Perceptual and cognitive development. Handbook of perception and cognition (2nd ed.), (185211). San Diego, CA, USA: Academic Press, Inc.
- Montessori, M. (1918). *The Advanced Montessori Method*. Vol. II. London.
- Read, H. (1970). *Education through art*. London: Faber & Faber.
- Dr. Lûsher M., (1987). *Χρωμο- Τεστ*. Καστανιώτης.
- Goodnow J., (1988). *Τα παιδιά σχεδιάζουν : εικόνα του χαρακτήρα και της πνευματικής τους ανάπτυξης*. Αθήνα, Π. Κουτσούμπος Α.Ε
- Malchiodi, C.A., (2001). *Κατανοώντας τη ζωγραφική των παιδιών*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Stahel N., (1987). *Το σχέδιο ως έκφραση ψυχικών συναισθημάτων*. Αθήνα, Επικαιρότητα Ο.Ε.
- Stern A., (1992). *Κατανόηση της παιδικής τέχνης*. Αθήνα, Δίπτυχο.
- Stern A., (1992). *Πλευρές και τεχνική της παιδικής ζωγραφικής*. Αθήνα, Δίπτυχο.
- Stern A., & Duquet P., (1992). *Από το αυθόρμητο ιχνογράφημα στις γραφικές τεχνικές*. Αθήνα, 1992, Δίπτυχο.
- Duquet P., (1992). *Το παιδί εικονογράφος*. Αθήνα, Δίπτυχο.
- Sarget W., (1987). *Το χρώμα στη φύση και στην τέχνη*. Αθήνα, Κάλβος
- Αραπάκη Ξ. *Στοιχεία χρωματολογίας*. Σημειώσεις.

Αντερσον Μ., *Η θεραπεία με τα χρώματα*. Αθήνα, Μπαρμπουνάκης.

Διαμαντίδης, Α.Σ., (1984). *Χρωματική : Η μέθοδος της ορθής χρησιμοποίησης των χρωμάτων*. Αθήνα, Διόπτρα.

Μουζάκης Τ., (1987). *Ειδική διδακτική ζωγραφικής*. Αθήνα.

Μουζάκης Τ., (1984). *Πώς και γιατί ζωγραφίζουν τα παιδιά*. Αθήνα, Βιβλία για όλους.

Κακίση – Παναγοπούλου Λ., (2001). *Και όμως ζωγραφίζουν : η ζωγραφική των παιδιών και ο κόσμος τους*. Αθήνα, Δελφοί.

Κακίση – Παναγοπούλου Λ., (2004). *Τα χρώματα στην ζωγραφική παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα, Διενεκές.

Κάνιστρα Μ., (1987). *Η σύγχρονη εικαστική αγωγή στο σχολείο*. Αθήνα, Κάνιστρα Μ.

Καρέλλα Μ., (1991). *Τα παιδιά σχεδιάζουν την οικογένεια.. Η αποκάλυψη της ψυχοδυναμικής κατάστασης του παιδιού*. Αθήνα, Καστούμης.

Κοζάκου – Τσιάρα Ο., (1988). *Εισαγωγή στην εικαστική γλώσσα*. Αθήνα, Gutenberg.

Σταματοπούλου Δ., (1998). *Αισθητική καλλιέργεια και οι μορφές έκφρασης των νηπίων*. Αθήνα, Καστανιώτη.

Φλοράνς ντε Μερεντιέ, (1981). *Το παιδικό σχέδιο*. Αθήνα, Υποδομή.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Lifo (2009), Διαθέσιμο στο <http://www.lifo.gr/blogs/greendim/7160> (10.01.2009).
- Junior (2006), Διαθέσιμο στο <http://junior.imo.gr/forum/viewtopic.php?t=21> (23.12.2008).
- Art-therapy (2007), Διαθέσιμο στο http://srv1-dide.les.sch.gr/files/News/efimerida_agogis_sept07.pdf (10.01.2009)
- Antikeimena (2007), Διαθέσιμο στο http://antikeimena.blogspot.com/2007/07/blog-post_30.html (21.12.2008).
- Ηχο (2006), Διαθέσιμο στο <http://www.hxo.gr/index.php?subaction=showfull&id=1222417054&archive> = (13.10. 2008).

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ

- Ρένα Ρώσση – Ζαίρη, Ένας Λύκος Γλυκουλύκος, Αθήνα, 2004, Μίνωας.
- Robie H. Harris, Αντίο Ποντικούλη, Αθήνα, 2003, Ελληνική Παιδεία Α.Ε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000097967

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ

ΛΗΞΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΥ

αμ-5-11

αμ-2-12

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ.: 24210 76360 - L

